

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ :
ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ : ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

(THE EUROPEAN UNION ENERGY SECURITY: CHALLENGES
AND PROSPECTS IN THE EASTERN MEDITERRANEAN)

ΦΟΙΤΗΤΗΣ : ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΜΑΡΑΣ (ΑΜ: 4332021026)

Επιβλέπων Καθηγητής : ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΗΣ

Μέλη Επιτροπής : 1. ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΝΤΑΛΗΣ

2. ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΡΙΜΠΗΣ

ΡΟΔΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

**ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ
ΕΥΘΥΝΗΣ**

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.

Ο ΔΗΛΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΜΑΡΑΣ
(ΑΜ: 4332021026)

Περίληψη

Η άδικη και αναίτια στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας εκτός από τους τραυματισμούς, την απώλεια χιλιάδων ανθρώπινων ζώων εκατέρωθεν και τις καταστροφές στα κτίρια και τις υποδομές της Ουκρανίας έχει προκαλέσει και μία πρωτοφανή ενεργειακή κρίση στην ΕΕ και κατ' επέκταση οικονομική. Τα κράτη της Ένωσης προσπαθώντας να μετριάσουν τον αντίκτυπο του πολέμου στον τομέα της ενέργειας έχουν επικεντρωθεί σε τρία ζητήματα: την μείωση της ζήτησης της ενέργειας, την αύξηση της ασφάλειας του εφοδιασμού και τον έλεγχο των τιμών προκειμένου να προστατεύσουν τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις¹. Το ζήτημα της αύξησης της ασφάλειας του εφοδιασμού απασχολεί την Ένωση εδώ και δεκαετίες χωρίς να έχει καταφέρει πολλά. Η πρωτόγνωρη ενεργειακή κρίση, ανάγκασε τα κράτη ενωμένα να προχωρήσουν στη λήψη άμεσων μέτρων για τη μετρίαση της ρωσικής εξάρτησης και τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ. Η Ανατολική Μεσόγειος προβάλλει ως μία σημαντική προοπτική διαφοροποίησης των πηγών και των οδών εφοδιασμού της ενέργειας της ΕΕ. Τα πλούσια κοιτάσματα φυσικού αερίου (Φ/Α) που ανακαλύφθηκαν τελευταία, η πρόταση του αγωγού Eastmed, η παραγωγή και μεταφορά στην ΕΕ υγροποιημένου Φ/Α (LNG), η παραγωγή και μεταφορά πράσινου υδρογόνου μέσω του Eastmed, η ηλεκτρική διασύνδεση με υποθαλάσσια καλώδια είναι κάποιες από τις περιφερειακές επιλογές εφοδιασμού που προσφέρει η Ανατολική Μεσόγειος στην ΕΕ. Το συγκεκριμένο τμήμα όμως, αποτελεί για χρόνια μία πηγή παραδοσιακών εθνοτικών - θρησκευτικών - πολιτισμικών και εμπορικών αντιπαραθέσεων. Οι διαδοχικές ανακαλύψεις πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων έφεραν μία νέα δυναμική στον τομέα της γεωοικονομίας και αναζωπύρωσαν τις θαλάσσιες διαμάχες για τις ΑΟΖ μεταξύ των παράκτιων κρατών αυξάνοντας τις γεωπολιτικές ανησυχίες για την περιοχή. Ωστόσο, η τεράστια ανάπτυξη που θα υπάρξει στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου από την εκμετάλλευση των πηγών ενέργειας μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό κίνητρο και μία πρόκληση για την εμπέδωση της ειρήνης στην πιο πολύπαθη περιοχή του κόσμου.

---

¹ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/energy-prices-and-security-of-supply/#EU> (22 -09 -2022)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ACER	European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators
bcf/d	billion cubic feet/per day (of gas) (δισεκατομμύρια κυβικά πόδια την ημέρα)
bcm/d	billion cubic meter/per day (of gas) (δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα την ημέρα)
FEMIP	Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership (Ευρωμεσογειακός Μηχανισμός Επενδύσεων και Εταιρικής Σχέσης)
FSRU	Floating Storage Regasification Unit
EMGF	EASTMEDiterranean Gas Forum
ENTSO-e	European Network of Transmission System Operators for Electricity
ENTSO-g	European Network of Transmission System Operators for Gas
GW	Γιγαβάτ
LNG	Liquefied Natural Gas (Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο)
MEES	Middle East Economic Survey
PCIs	Projects of Common Interest
mcum/d	million cubic meter/per day (of gas) (εκατομμύρια κυβικά μέτρα την ημέρα)
tcf/d	trillion cubic feet per day (of gas)
tcm/d	trillion cubic meter per day (of gas)
USGS	United States Geological Survey
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
κ-μ	κράτη-μέλη
ΥΦΑ	Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
1. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΕ	8
1.1. Ορισμός της Ενεργειακής Ασφάλειας.....	8
1.2. Τα Μέτρα της ΕΕ για τη Διασφάλιση της Ασφάλειας Εφοδιασμού	9
1.3. Η Ενεργειακή Εξάρτηση της ΕΕ από τη Ρωσία	13
2. ΤΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ	20
2.1. Τα Ενεργειακά Πεδία στην Ανατολική Μεσόγειο	20
2.2. Οι Προοπτικές των Ενεργειακών Πεδίων της Ανατολικής Μεσογείου Υπό το Πρίσμα της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας Εφοδιασμού.....	37
3. ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΩΝ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΑΘΡΑΚΩΝ	40
3.1. Προκλήσεις και Ενεργειακές Συμμαχίες στην Ανατολική Μεσόγειο	40
3.2. Η Τουρκική Προκλητικότητα.....	41
3.3. Ο Διεθνής Οργανισμός EASTMEDiterranean Gas Forum – EMGF	43
3.4. Η Συμφωνία Οριοθέτησης για τις ΑΟΖ μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου.....	44
4. Ο ΔΙΑΣΥΝΔΕΤΗΡΙΟΣ ΑΓΩΓΟΣ EASTERN MEDITERRANEAN (EASTMED).....	46
4.1. Ο Αγωγός Eastmed με Αριθμούς	46
4.2. Οι Εχθροί και οι Φίλοι του Αγωγού Eastmed	47
4.3. Η Σπουδαιότητα του Αγωγού Eastmed για Ελλάδα και Κύπρο.....	50
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	54

Ευχαριστίες

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνονται οι σπουδές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Διακυβέρνηση Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο» του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Για την ολοκλήρωση των εν λόγω σπουδών καθοριστική ήταν η συμβολή των καθηγητών μου κ. Σωτήριο Ντάλη, κ. Γεώργιο Μαρή, κ. Γιάννη Σακκά, κ. Ιωάννη Στριμπή, κ. Ιωάννη Σεϊμένη, κ. Σταματία Βόλου στα γνωστικά αντικείμενα που παρακολούθησα, προς τους οποίους εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες και εύχομαι να συνεχίσουν το τεράστιο έργο που επιτελούν για το καλό της κοινωνίας και της πατρίδας.

Ιδιαίτερα επιθυμώ να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου και επιβλέποντα την παρούσα διπλωματική εργασία, κο Γεώργιο Μαρή, για την επιστημονική και συμβουλευτική καθοδήγηση που μου προσέφερε σε όλα τα στάδια εκπόνησης της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, για τη συμπαράσταση και την υπομονή τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 2017, η ΕΕ με τον κανονισμό 1938² θέσπισε μέτρα στον τομέα της ενέργειας για να διασφαλίσει την ασφάλεια εφοδιασμού με Φ/Α και ταυτόχρονα να επιτύχει χαμηλές τιμές αγοράς. Ωστόσο, τους τελευταίους μήνες η ισχυρή αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης απότοκος της οικονομικής ανάκαμψης μετά την πανδημία COVID-19 προκάλεσε μεγάλες αυξήσεις στις τιμές του αερίου ενώ η άνευ προηγουμένου εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έθεσε εν αμφιβόλω την αδιάλειπτη παροχή αερίου στα κ-μ από την Ρωσία. Τα μέτρα του 2017 κρίθηκαν εν τοις πράγμασι ανεπαρκή για τη διασφάλιση του ευρωπαϊκού ενεργειακού εφοδιασμού. Η ενεργειακή εξάρτηση από την Ρωσία είναι τόσο μεγάλη που η Κοινότητα δυσκολεύτηκε ακόμη και να καταδικάσει την παράνομη εισβολή της στην Ουκρανία. Ο κύριος σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση των προοπτικών και η ανάδειξη των προκλήσεων των ενεργειακών πεδίων της Ανατολικής Μεσογείου υπό το πρίσμα της αύξησης της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ. Επίσης υποστηρίζεται η κατεπείγουσα ανάγκη απεξάρτησης από το ρωσικό αέριο και η μεγάλη ενεργειακή και πολιτική σημασία του αγωγού Eastmed για το Ισραήλ, την Αίγυπτο και κυρίως την Κύπρο και την Ελλάδα. Η συγγραφή της εργασίας έγινε με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής έρευνας και στηρίχθηκε στην εκτίμηση με ορθολογικά κριτήρια στοιχείων και δεδομένων από ελληνικές και ξένες βιβλιογραφικές πηγές. Στο 1ο Κεφάλαιο θα μελετήσουμε την έννοια της ασφάλειας του εφοδιασμού, την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ και την ενεργειακή εξάρτησή της από την Ρωσία. Στο επόμενο Κεφάλαιο θα αξιολογήσουμε τις προοπτικές εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο για την αύξηση της ασφάλειας εφοδιασμού της Ευρώπης. Ακολούθως στο 3ο Κεφάλαιο θα καταγράψουμε τις προκλήσεις που αναδύονται από την εκμετάλλευση των ενεργειακών πεδίων της περιοχής. Στο 4ο Κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τη σπουδαιότητα του Eastmed και τη σημασία του για Ελλάδα - Κύπρο και τέλος στο τελευταίο Κεφάλαιο θα καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα αναφορικά με την πρόσφατη ενεργειακή κρίση και τα ενεργειακά κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου.

---

² Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2017/1938, Σχετικά με τα μέτρα κατοχύρωσης της ασφάλειας εφοδιασμού με φυσικό αέριο και με την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 994/2010, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1938> (πρόσβαση 14-4-2022).

1. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΕ

1.1. Ορισμός της Ενεργειακής Ασφάλειας

Ως ενεργειακή ασφάλεια ορίζουμε την ικανότητα προμήθειας επαρκών ποσοτήτων οποιασδήποτε μορφής ενέργειας σε λογικές τιμές³. Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί θέμα ζωτικής σημασίας για την παγκόσμια οικονομία και η ικανοποίησή της συνυπάρχει και συναγωνίζεται άλλους υψίστης σημασίας στόχους, όπως η οικονομική και η πράσινη ανάπτυξη. Μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973-1974, το θέμα της ενέργειας έχει αποκτήσει πρωταγωνιστικό ρόλο στις διεθνείς σχέσεις ενώ η ενεργειακή ασφάλεια συνδέεται άμεσα με την ενεργειακή ανεξαρτησία⁴. Προκειμένου ένα κράτος να είναι ισχυρό και ανεξάρτητο στον τομέα της ενέργειας θα πρέπει να κατέχει ποσότητες φυσικών πόρων ικανών να καλύψουν τις ενεργειακές του ανάγκες. Η σημασία της κατοχής ζωτικών πρώτων υλών και ειδικότερα του πετρελαίου συναντιέται στη διεθνή βιβλιογραφία μετά τον Α΄ΠΠ δεδομένου του καθοριστικού ρόλου του πετρελαϊκού παράγοντα στην έκβαση του πολέμου⁵. Η κατοχή και ο έλεγχος μεγάλων ποσοτήτων ενεργειακών πόρων εξασφαλίζει στο κράτος οικονομική ευρωστία και κατ' επέκταση στρατιωτική ισχύ και τη δυνατότητα να ασκεί γεωπολιτική επιρροή. Τη δυνατότητα αυτή εκμεταλλεύτηκε η Ρωσία τον Ιανουάριο του 2006 όταν αποφάσισε τη διακοπή εφοδιασμού της Ουκρανίας λόγω διαφωνιών στην τιμολόγηση του Φ/Α. Μέχρι τότε, η τελευταία φορά που η Κοινότητα αντιμετώπισε πρόβλημα στον ενεργειακό της εφοδιασμό ήταν οι πετρελαϊκές κρίσεις του 1973-1974. Ως εκ τούτου η ενεργειακή ασφάλεια και ειδικότερα η διαφοροποίηση των πηγών και των οδών εφοδιασμού βρισκόταν σε θέση χαμηλής προτεραιότητας στην ευρωπαϊκή πολιτική ατζέντα⁶. Τα

---

³ J. Bielecki, Energy Security : Is the wolf at the door?, The Quarterly Review of Economics and Finance , <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1062976902001370>, σελ. 235 - 250.

⁴ Θεώνη Σταματοπούλου : Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στις διεθνείς σχέσεις και τα ζητήματα των προκλήσεων και της εκμετάλλευσης των ενεργειακών φυσικών πόρων σε Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειο, σελ. 3 - 4.

⁵ Εισαγωγή Δρ. Χαράλαμπου Παπασωτηρίου στο βιβλίο του Θεόδωρου Γ.Ρ. Τσακίρη, Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2018.

⁶ Georgios Maris & Floros Flouros (2021). The Green Deal, National Energy and Climate Plans in Europe: Member States' Compliance and Strategies. Administrative Sciences,

πρώτα λιγοστά μέτρα ενεργειακής ασφάλειας θα θεσπιστούν το 2006 έτος της πρώτης ρωσικής κρίσης στον εφοδιασμό με Φ/Α⁷. Ωστόσο, η Ευρώπη θα υποστεί νέες οικονομικές απώλειες όταν η Ρωσία θα αποφασίσει μία νέα διακοπή ροής Φ/Α το χειμώνα του 2008 – 2009 κατηγορώντας αυτή τη φορά την Ουκρανία για κλοπή. Η ΕΕ διαπίστωσε τότε με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο, ότι η Ρωσία χρησιμοποιούσε το Φ/Α ως μοχλό πίεσης προκειμένου να ασκήσει πολιτική επιρροή στα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και θα έπρεπε να λάβει μέτρα για την εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού των κ-μ της⁸.

1.2. Τα Μέτρα της ΕΕ για τη Διασφάλιση της Ασφάλειας Εφοδιασμού

Η ΕΕ ανταποκρινόμενη στις μεγάλες διασυνοριακές προκλήσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια εφοδιασμού στους τομείς του Φ/Α και της ηλεκτρικής ενέργειας προέβη στην εκπόνηση σχετικής νομοθεσίας. Στον τομέα του Φ/Α οι πρώτες σοβαρές προσπάθειες επίτευξης ενεργειακής ασφάλειας συναντούνται στον κανονισμό 994/2010⁹. Με τον εν λόγω κανονισμό, η Ένωση οργανώνει μία ενεργειακή πολιτική ασφάλειας ως απάντηση στη μεγάλη ενεργειακή ευρωπαϊκή κρίση του χειμώνα του 2008-2009¹⁰. Το 2016, η Επιτροπή στο πλαίσιο απόκτησης μίας κοινής ενεργειακής πολιτικής για την αντιμετώπιση κρίσεων πρότεινε τρία νέα συναφή μέτρα¹¹ για την ασφάλεια του εφοδιασμού των κ-μ με Φ/Α :

- Αναθεώρηση του κανονισμού του 2010 με την εισαγωγή της αρχής της αλληλεγγύης αναφορικά με την κοινή χρήση αερίου σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

<https://doi.org/10.3390/admsci11030075> σελ 5-6.

⁷ Michalis Mathioulakis, Aspects of the Energy Union: Application and Effects of European Energy Policies in SE Europe and Eastern Mediterranean, Palgrave macmillan, Springer Nature Switzerland 2021 σελ. 18 - 19.

⁸ Nodari Simoniya – Anatoly Torkukov, The European Union’s Energy Security and Russia, Social Sciences East View Press σελ. 87.

⁹ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 994/2010, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32010R0994> (πρόσβαση 14 - 4 - 2022).

¹⁰ Andrea Prontera, The New Politics of Energy Security in the European Union and Beyond, States, Markets, Institutions, Routledge, Taylor and Francis Group, New York 2017, σελ 13.

¹¹ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ενεργειακός εφοδιασμός και ενεργειακή ασφάλεια, https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/focus/focus11_el.pdf, σελ. 7 - 8 (πρόσβαση 14 - 4 - 2022).

- Νομοθετική ρύθμιση για τον έλεγχο των διακυβερνητικών ενεργειακών συμφωνιών με τρίτες χώρες προκειμένου να μην δημιουργούν κίνδυνο για την εσωτερική αγορά ή για τον εφοδιασμό.
- Ανακοίνωση για την στρατηγική της ΕΕ για το υγροποιημένο φυσικό αέριο και την αποθήκευση φυσικού αερίου¹².

Το 2017, η Επιτροπή εκπόνησε έναν νέο κανονισμό τον 1938¹³ στη βάση του οποίου στηρίχθηκαν διάφορες πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της ασφάλειας εφοδιασμού, της επέκτασης των δικτύων και της φυσικής διασύνδεσης των δικτύων, τον καλύτερο συντονισμό μεταξύ των κ-μ σε περίπτωση διακοπής του εφοδιασμού, την αύξηση των τερματικών LNG και την μείωση των αυθαίρετων τιμολογήσεων των πωλήσεων. Η αύξηση των εισαγωγών LNG αποτελεί μία πιο αξιόπιστη εναλλακτική απέναντι στο ρωσικό Φ/Α παρά τις μεγαλύτερες αποστάσεις μεταφοράς¹⁴. Επίσης σημαντικές καινοτομίες του νέου κανονισμού αποτελούν η αρχή της αλληλεγγύης, όπου τα κ-μ πρέπει να βοηθήσουν τους γείτονές τους προκειμένου να μην υπάρξει διακοπή στην τροφοδοσία με Φ/Α και ο οργανισμός ENTSOG¹⁵ που είναι υπεύθυνος για την προετοιμασία σεναρίων διαχείρισης κρίσεων λόγω διακοπής του εφοδιασμού.

Στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, το 2014, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσκάλεσε τα κ-μ να προβούν σε έργα διασύνδεσης των ηλεκτρικών δικτύων τους σε ποσοστό 10%, ώστε να εισάγουν ενέργεια από γειτονικά κράτη σε περίπτωση ανάγκης λόγω βλάβης ή διακοπής λόγω ακραίων καιρικών συνθηκών και να μειωθεί σταδιακά η ανάγκη κατασκευής νέων σταθμών παραγωγής ενέργειας. Το 2018, η

¹² Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ανακοίνωση της επιτροπής, σχετικά με μια στρατηγική της ΕΕ για το υγροποιημένο φυσικό αέριο και την αποθήκευση φυσικού αερίου <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM%3A2016%3A49%3AFIN> (πρόσβαση 14 – 4 - 2022).

¹³ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2017/1938, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1938> (πρόσβαση 14 - 4- 2022).

¹⁴ Rafael Leal /Arcas – Juan Alemany Rios – Constantino Grasso, The European Union and its energy security challenges : engagement through and with networks, Taylor and Francis Online, July 2015, https://www.researchgate.net/publication/280539019_The_European_Union_and_its_energy_security_challenges_engagement_through_and_with_networks , σελ. 10 - 11.

¹⁵ Επίσημος Ιστότοπος ENTSOG της ΕΕ, <https://www.entsog.eu/security-of-supply-simulation>, (πρόσβαση 09 – 11 – 2022).

Κοινότητα με τον Κανονισμό για τη Διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης 2018/1999 προκειμένου να ενισχύσει περαιτέρω την ασφάλεια εφοδιασμού των κ-μ και παράλληλα να αυξήσει το ποσοστό των ΑΕΠ που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας αύξησε το ποσοστό διασύνδεσης στο 15% μέχρι το 2030. Κάθε κ-μ επομένως θα πρέπει μέχρι το 2030 να αναπτύξει κατάλληλο δίκτυο διασύνδεσης που να επιτρέπει τη μεταφορά 15% της παραγόμενης στο έδαφος του ηλεκτρικής ενέργειας σε γειτονικά κράτη. Η διασύνδεση θα δημιουργήσει τις κατάλληλες υποδομές που απαιτούνται τόσο για την πώληση όσο και για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, θα εξασφαλίσει την ασφάλεια εφοδιασμού σε απομονωμένα ηλεκτρικά δίκτυα και επίσης αποβλέπει στην ενσωμάτωση περισσότερων ΑΕΠ, όπως η αιολική και η ηλιακή στην παραγωγή ρεύματος. Προκειμένου να επιτευχθεί η προαναφερόμενη στοχοθεσία διασύνδεσης στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, η Επιτροπή το 2016 δημιούργησε μία ομάδα 15 εμπειρογνομόνων από διάφορους θεσμούς και οργανισμούς, όπως από το χώρο της βιομηχανίας, ΜΚΟ, ακαδημαϊκούς μέλη-ειδικούς του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER¹⁶) και ακόμη από τα Ευρωπαϊκά Δίκτυα Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας και Αερίου (ENTSO-E¹⁷ και ENTSOG). Οι εμπειρογνώμονες παρέχουν συμβουλές και συντάσσουν εκθέσεις για τη βέλτιστη διασύνδεση των δικτύων της ΕΕ. Προϊόν αυτής της διεργασίας αποτελεί η σύσταση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο για την εφαρμογή του στόχου για το 2030, όπως περιγράφεται στην ανακοίνωση για την ενίσχυση των ενεργειακών δικτύων της Ευρώπης COM (2017) 718 τελικό¹⁸.

Παράλληλα με τα μέτρα διασφάλισης του ενεργειακού εφοδιασμού, η Ένωση ανέπτυξε σημαντικές πρωτοβουλίες για το κλίμα και την απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές. Τα 27 κ-μ έχουν δεσμευτεί το 2050, η Ευρώπη να αποτελέσει την πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο και για την επίτευξη αυτού του στόχου ως πρώτο βήμα οι ανθρακούχες εκπομπές πρέπει να μειωθούν σε ποσοστό 55% μέχρι το

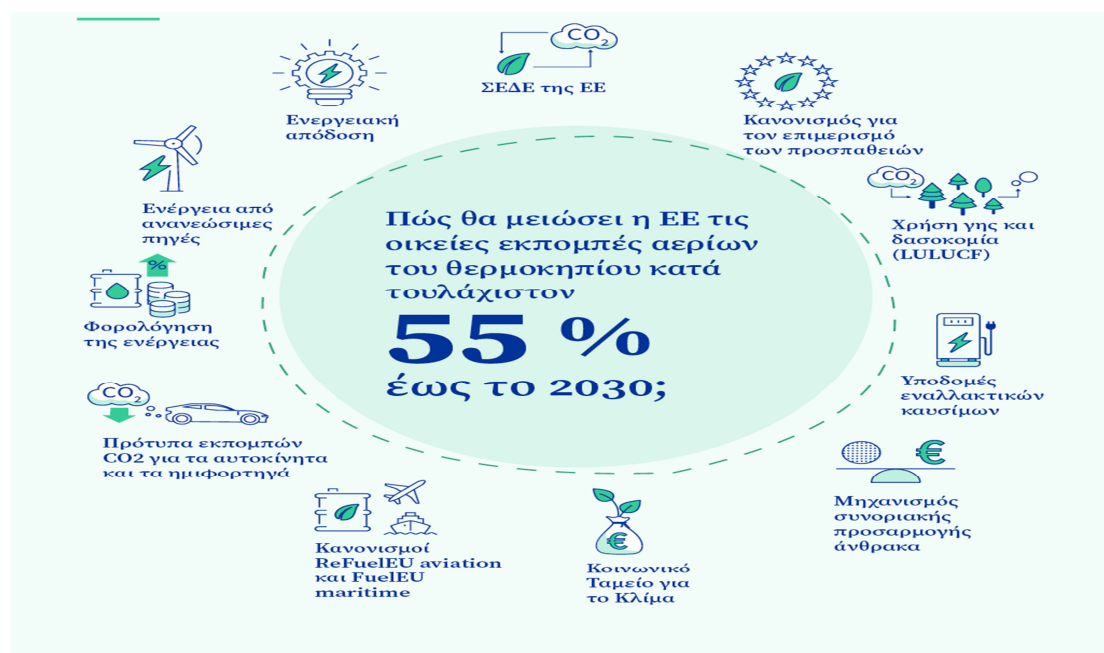
---

¹⁶ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/agency-cooperation-energy-regulators-acer_el (πρόσβαση 09 – 11 – 2022).

¹⁷ Επίσημος Ιστότοπος ENTSO-E, <https://www.entsoe.eu/>.

¹⁸ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0718>, (πρόσβαση 19 – 10 - 2022).

2030, σε σύγκριση με τα αντίστοιχα επίπεδα του 1990. Προκειμένου οι στόχοι αυτοί να καταστούν δεσμευτικοί για τα κράτη η Κοινότητα θέσπισε τη δέσμη «fit for 55»¹⁹, ένα σύνολο νέων νομοθετημάτων αλλά και τροποποιήσεων της υφιστάμενης νομοθεσίας για την επίτευξη της πράσινης μετάβασης (Εικόνα 1). Στο πλαίσιο αυτό οι ΑΕΠ θα πρέπει να αυξήσουν το ποσοστό συμμετοχής τους στην παραγωγή ενέργειας σε σχέση με τις ανθρακούχες πηγές. Ειδικότερα στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας οι ΑΕΠ θα πρέπει να συμμετέχουν στο ήμισυ της παραγωγής μέχρι το 2030, ενώ μέχρι το 2050 θα πρέπει να απελευθερωθεί πλήρως από τον άνθρακα²⁰.

Εικόνα 1²¹ : Η δέσμη «fit for 55» για τη μείωση των καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 55% , μέχρι το 2030.

Με τις προαναφερόμενες πρωτοβουλίες αναπτύχθηκε η ενεργειακή υποδομή της ΕΕ. Ωστόσο, η πρόσφατη κρίση με την κατακόρυφη άνοδο των τιμών Φ/Α, ανέδειξε την ανεπάρκεια των μέτρων. Αρκετοί μελετητές στηλιτεύοντας την εξάρτηση της Κοινότητας σε μεγάλο βαθμό από ένα παλαιό δίκτυο εφοδιασμού που ξεκινά από τη Ρωσία και διέρχεται από έναν μικρό αριθμό χωρών, εισηγούνται νέους

¹⁹ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, «Δέσμη fit for 55», <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/> (πρόσβαση 15 - 8 - 2022).

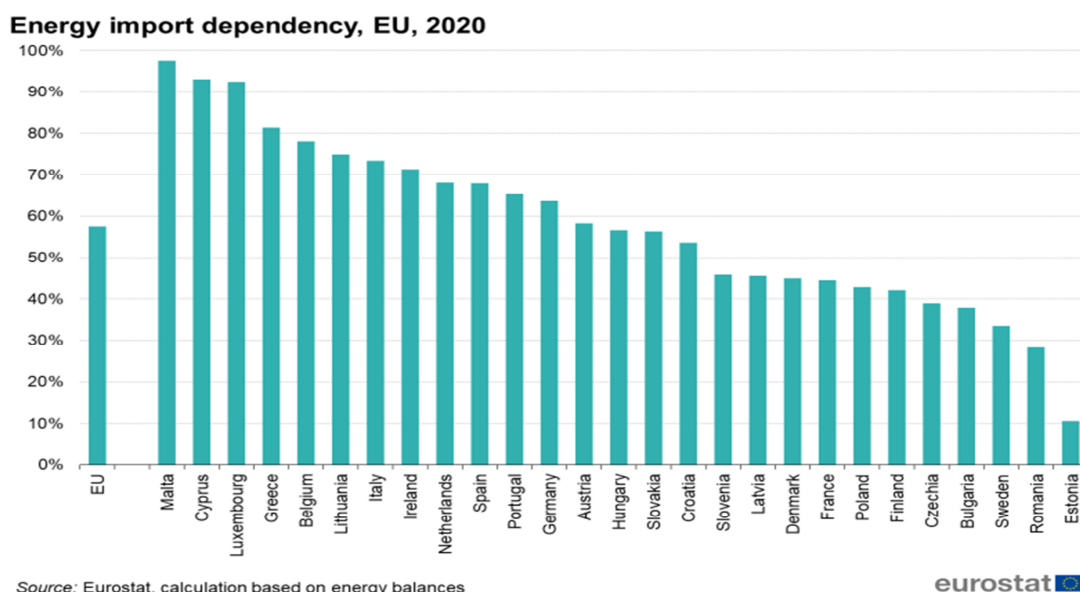
²⁰ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Στόχοι Διασύνδεσης Ηλεκτρικής Ενέργειας https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/electricity-interconnection-targets_en, (πρόσβαση 19 – 10 - 2022).

²¹ Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/#what>, (πρόσβαση 14 – 4 - 2022).

οδούς εφοδιασμού, όπως την Ανατολική Μεσόγειο. Η επένδυση της ΕΕ στην ανάπτυξη των ενεργειακών υποδομών της Ανατολικής Μεσογείου θα είχε διπλό όφελος. Να αποδείξει έμπρακτα την δυσφορία της απέναντι στη ρωσική επίθεση και να αναπτύξει μία συνεργασία συμβάλλοντας στη σταθερότητα σε μία πολιτικά ασταθή περιοχή .

1.3. Η Ενεργειακή Εξάρτηση της ΕΕ από τη Ρωσία²²

Η ΕΕ για την ικανοποίηση των ενεργειακών της αναγκών εισάγει ορυκτά καύσιμα (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, γαιάνθρακα) σε ποσοστό από 57 % μέχρι 60 % της ακαθάριστης κατανάλωσης ενέργειας²³ της τελευταίας πενταετίας. Το 2020, η ΕΕ για να ικανοποιήσει ανάγκες σε παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και θέρμανσης εισήγαγε ως καύσιμο 400,6 δις. κυβικά μέτρα (bcm) Φ/Α και είχε ποσοστό εξάρτησης από εισαγωγές 83,6%. Η ενεργειακή εξάρτηση ποικίλει στα 27 κ-μ και υπάρχουν κ-μ που εισάγουν σχεδόν εξ' ολοκλήρου την απαιτούμενη ενέργεια (όπως Μάλτα, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Εικόνα 2).

Εικόνα 2²⁴ : Η Ενεργειακή εξάρτηση των 27 κ - μ το 2020.

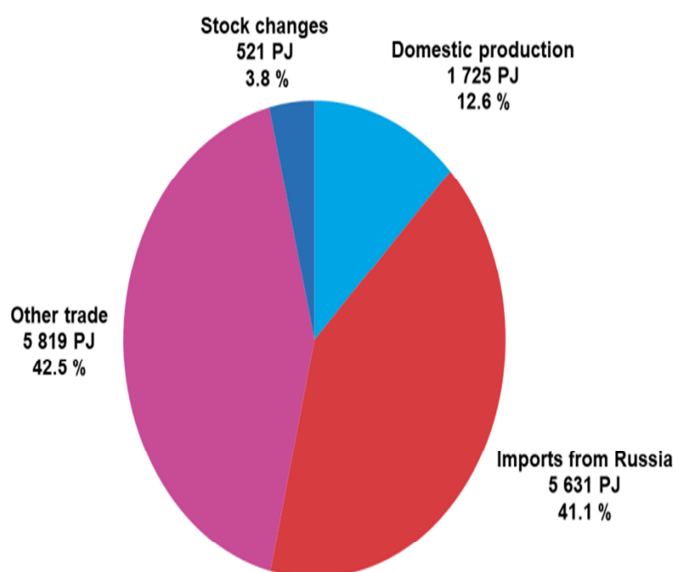
²² Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ερωτήσεις και απαντήσεις σχετικά με το REPowerEU: κοινή ευρωπαϊκή δράση για πιο οικονομικά προσιτή, εξασφαλισμένη και βιώσιμη ενέργεια, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/QANDA_22_1512 (πρόσβαση 14 - 4 - 2022).

²³ Ακαθάριστη διαθέσιμη ενέργεια = Πρωτογενής παραγωγή + Ανακτημένα & Ανακυκλωμένα προϊόντα + Εισαγωγές – Εξαγωγές + Αλλαγές αποθεμάτων.

²⁴ Πηγή: EUROSTAT, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_energy

Αν και τα τελευταία χρόνια η Κοινότητα έχει αυξήσει σημαντικά την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, η φθίνουσα παραγωγή λιγνίτη, γαιάνθρακα αλλά και Φ/Α είχε σαν αποτέλεσμα η Ένωση σήμερα να εισάγει σημαντικές ποσότητες ορυκτών καυσίμων σε ποσοστό 90% φυσικού αερίου, 97% πετρελαίου και 70% λιθάνθρακα της συνολικής κατανάλωσης. Ο μεγαλύτερος εισαγωγέας ενέργειας της ΕΕ είναι η Ρωσία. Το 2020, η Κοινότητα εισήγαγε από τη Ρωσία το 41,1% της συνολικής κατανάλωσής της σε φυσικό αέριο (Εικόνα 3).

Natural gas: EU production, trade and imports, 2020
(in % and petajoules, PJ)

Source: Eurostat (including estimates for non-reported data)

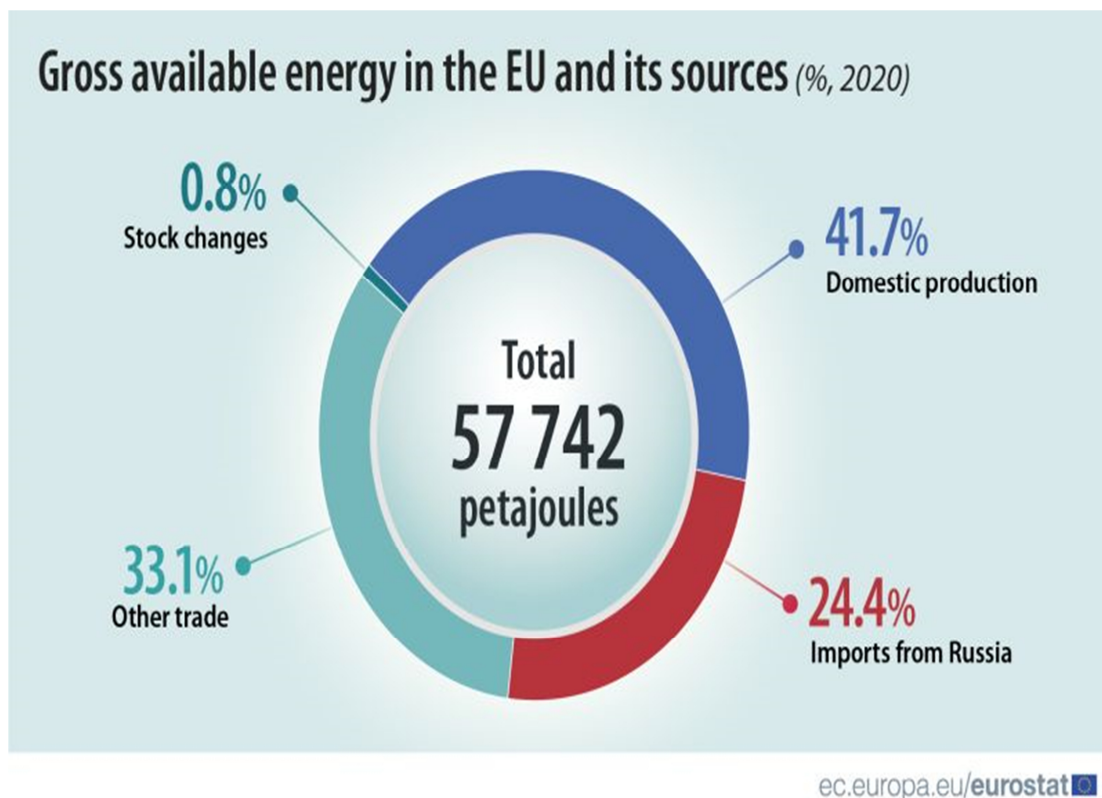
eurostat

Εικόνα 3²⁵: Το 2020 η ΕΕ εισήγαγε από τη Ρωσία φυσικό αέριο σε ποσοστό 41,1% των συνολικών αναγκών της.

Η εξάρτηση της ΕΕ από τη Ρωσία για την ικανοποίηση του συνόλου των ενεργειακών αναγκών της, το 2020 έφθασε σε ποσοστό 24,4% (Εικόνα 4).

[mix_and_import_dependency#Natural_gas](#) (πρόσβαση 12 - 4 - 2022).

²⁵ Πηγή: EUROSTAT, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_energy_mix_and_import_dependency#Natural_gas (πρόσβαση 11 - 4 - 2022).

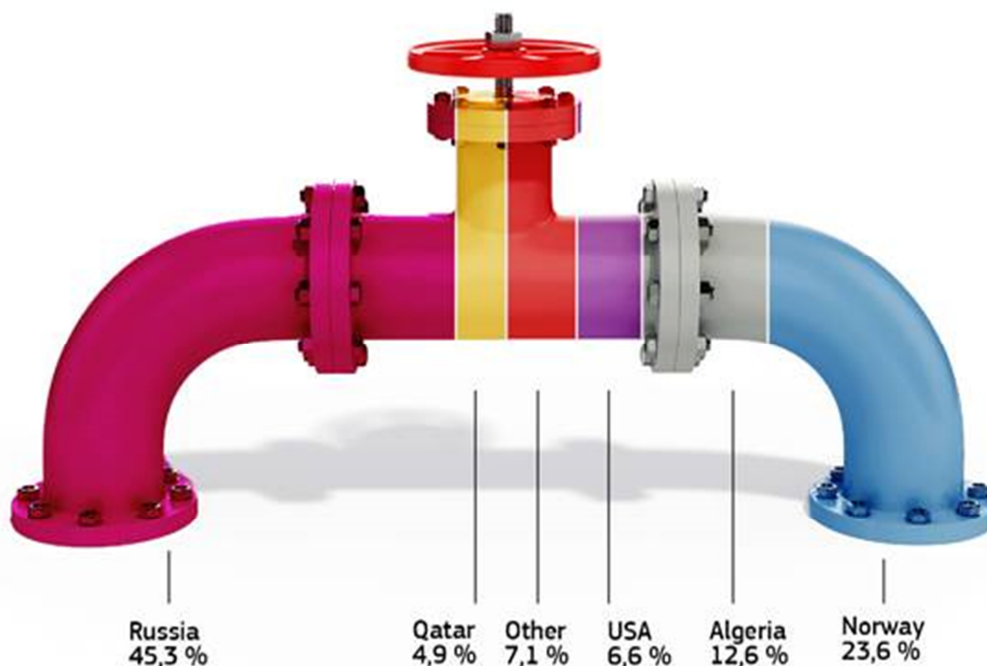
Εικόνα 4²⁶.: Το 2020, η ΕΕ εξαρτιόταν από τη Ρωσία σε ποσοστό 24,4% για την ικανοποίηση του συνόλου των ενεργειακών αναγκών.

Το 2021 το ποσοστό του εισαγόμενου φυσικού αερίου από τη Ρωσία αυξήθηκε σε 45,3%²⁷ λόγω αυξημένης ζήτησης από την ανάκαμψη της οικονομίας μετά τον COVID - 19. Το υπόλοιπο φυσικό αέριο η Ένωση το εισήγαγε κατά 23,6 % από την Νορβηγία, κατά 12,6% από την Αλγερία, από τις Ηνωμένες Πολιτείες σε ποσοστό 6,6 % και τέλος 7,1 % από το Κατάρ. (Εικόνα 5). Αναφορικά με τις εισαγωγές σε αργό πετρέλαιο η ΕΕ εισάγει από την Ρωσία (27%), Νορβηγία (8%), Καζακστάν (8%) και από τις ΗΠΑ (8%). Ακόμη η Ρωσία είναι ο κυριότερος προμηθευτής της ΕΕ σε λιθάνθρακα σε ποσοστό 46%²⁸.

²⁶ Πηγή: EUROSTAT, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_energy_mix_and_import_dependency#Natural_gas (πρόσβαση 11 - 4 - 2022).

²⁷ IEA : A 10-Point Plan to Reduce the European Union's Reliance on Russian Natural Gas, Fuel Report, March 2022, <https://www.iea.org/reports/a-10-point-plan-to-reduce-the-european-unions-reliance-on-russian-natural-gas>, (πρόσβαση 12 - 4 - 2022).

²⁸ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ερωτήσεις και απαντήσεις σχετικά με το REPowerEU: κοινή ευρωπαϊκή δράση για πιο οικονομικά προσιτή, εξασφαλισμένη και βιώσιμη ενέργεια, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/QANDA_22_1512, (πρόσβαση 11 - 4 - 2022).

Εικόνα 5²⁹: Οι εισαγωγείς φυσικού αερίου της ΕΕ το 2021.

Από τα προαναφερόμενα εξάγεται ότι, η Ρωσία αποτελεί τον μεγαλύτερο προμηθευτή της Ένωσης σε φυσικό αέριο, πετρέλαιο και άνθρακα. Η ΕΕ προσπάθησε το 2009 κατά την ουκρανική κρίση να πάρει μέτρα για διαφοροποίηση των πηγών τροφοδοσίας και να απομακρυνθεί από το δίκτυο της Gazprom ωστόσο, οι προσπάθειες δεν είχαν κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Επίσης το 2014, οι κυρώσεις ΗΠΑ - ΕΕ κατά της Ρωσίας για την προσάρτηση της Κριμαίας, επιφέρανε μόνο μία πρόσκαιρη επιδείνωση των πολιτικών σχέσεων και δεν στοχεύσανε στη μείωση των ρωσικών εισαγωγών αερίου. Η ΕΕ την τελευταία δεκαετία ενεργειακά προσδέθηκε περισσότερο στη ρωσική αγορά για τους παρακάτω λόγους³⁰ :

- Η διμερής ενεργειακή συνεργασία Ρωσίας - Γερμανίας έρχισε την Γερμανία ως την σημαντικότερη χώρα διέλευσης τους ρωσικού αερίου. Η Γερμανία ανέπτυξε μία μακροπρόθεσμη σχέση με τις ρωσικές εισαγωγές αερίου ιδίως μετά την απόφαση κατασκευής του αγωγού Nord Stream 2.

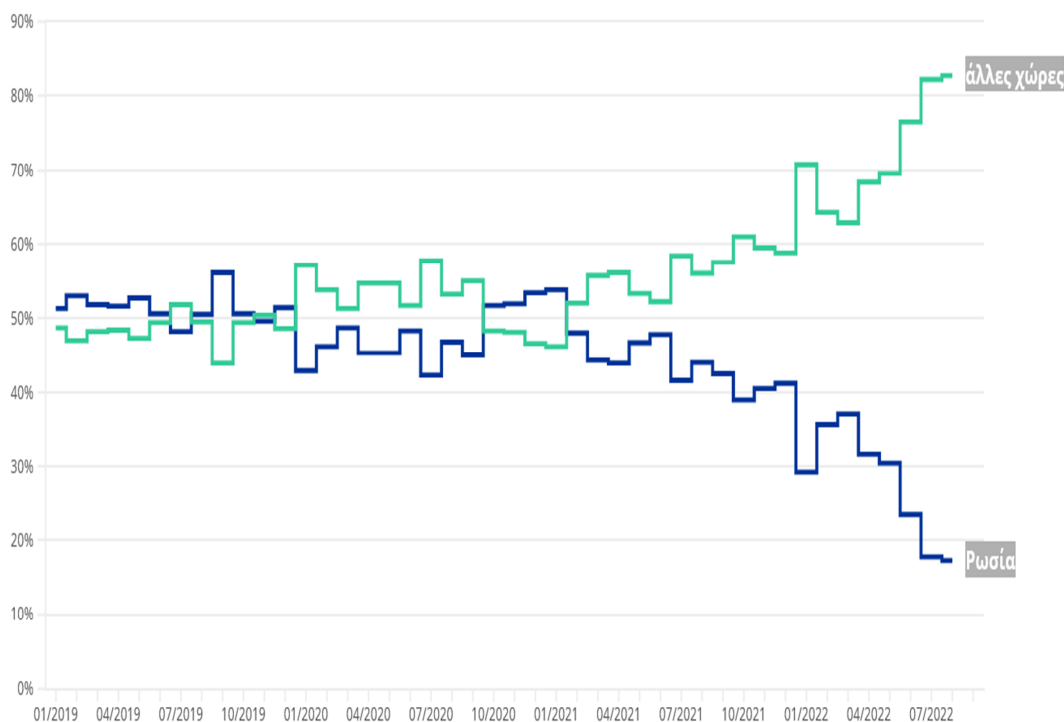
²⁹ Πηγή: Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A108%3AFIN>, (πρόσβαση 12 - 4 - 2022).

³⁰ Theodoros Tsakiris, The Importance of EASTMEDiterranean Gas for EU Energy Security (2019) : The Role of Cyprus, Israel, and Egypt, <https://cyprusreview.org/index.php/cr/issue/view/48> σελ. 29-31.

- Η επάρκεια της ρωσικής παραγωγής πετρελαίου και Φ/Α που από το 2014 μέχρι σήμερα είναι συνεχώς αυξανόμενη. Οι ρωσικές εξαγωγές αυξήθηκαν σε 23 bcm ανά έτος, από το 2013 μέχρι το 2017.
- Ο βραδύς ρυθμός ανάπτυξης του αγωγού TAP που μεταφέρει το αζέριο αέριο από το κοίτασμα Shah Deniz II της Κασπίας Θάλασσας στην ΕΕ. Ο αγωγός μετέφερε τον τελευταίο ενάμισι χρόνο 10 bcm σε Ιταλία, Ελλάδα και Βουλγαρία ενώ ο στόχος είναι 20 bcm.
- Οι αραβικές επαναστάσεις του 2011, οι εμφύλιοι σε Συρία και Λιβύη, η συνεχιζόμενη διαμάχη Ισραήλ - Παλαιστίνης συντέλεσαν στη δομική αποσταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής της Νοτιανατολικής Μεσογείου με αποτέλεσμα τη μείωση των εξαγωγών LNG από τη Λιβύη και την Αίγυπτο προς την ΕΕ.
- Η επιβολή των αμερικανικών κυρώσεων στις Ιρανικές εξαγωγές αερίου.
- Οι φθηνές τιμές του ρωσικού αερίου.

Ωστόσο, η πρόσφατη αδικαιολόγητη ρωσική επίθεση κατά της Ουκρανίας συσπείρωσε την ΕΕ, η οποία καταδίκασε απερίφραστα την απρόκλητη στρατιωτική ενέργεια και ενέκρινε πλήθος κυρώσεων για να κάμψει την ρωσική πολεμική ικανότητα. Στον τομέα της ενέργειας, αν και η ικανοποίηση των αναγκών της Κοινότητας, σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τις εισαγωγές ορυκτών καυσίμων από τη Ρωσία και η ευρωπαϊκή ατζέντα στηρίζει κυρίως πρωτοβουλίες για ΑΕΠ, οι ηγέτες της ΕΕ έθεσαν τη διαφοροποίηση από τη Ρωσία σε άμεση προτεραιότητα. Μέχρι το δεύτερο εξάμηνο του 2021 το ποσοστό Φ/Α που έλαβε η ΕΕ από τη Ρωσία ανέρχεται περίπου στο 50%. Από την ημέρα της Ρωσικής επίθεσης στην Ουκρανία το ποσοστό βαίνει συνεχώς μειούμενο και τα μερίδια εισαγωγών από άλλους προμηθευτές αυξάνονται. Τον Αύγουστο του 2022, το ποσοστό εισαγωγών Φ.Α της Ένωσης από τη Ρωσία ήταν 17,2 % (Εικόνα 6) .

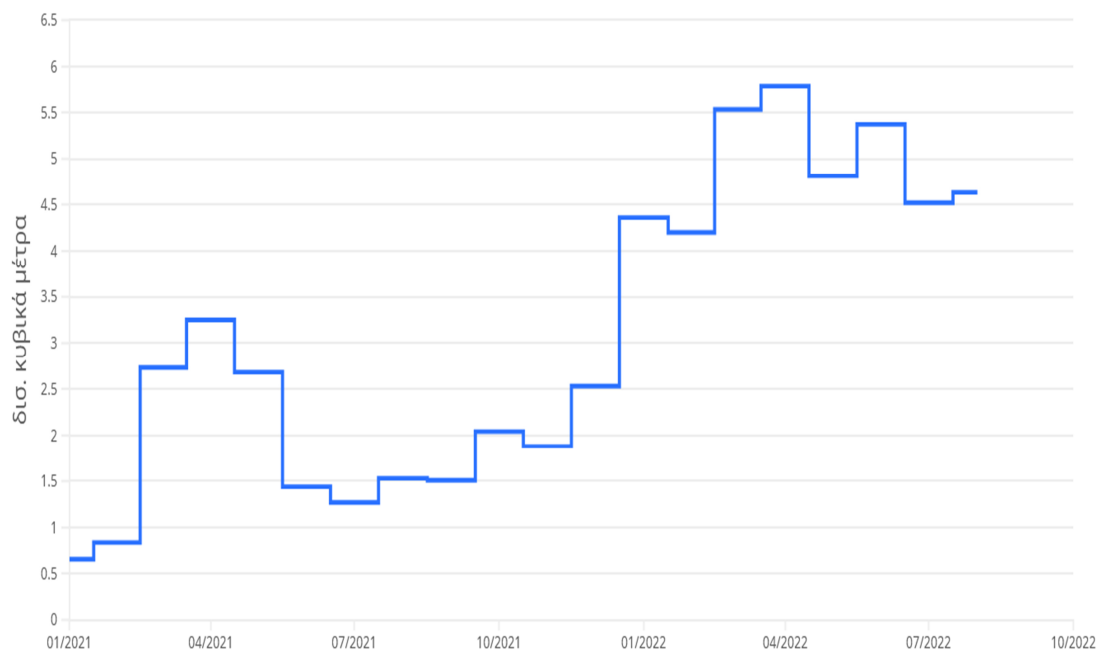

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Εικόνα 6³¹: Η πορεία απεξάρτησης από το ρωσικό Φ/Α από το δεύτερο εξάμηνο του 2021 μέχρι τον Αύγουστο του 2022.

Η εύρεση νέων πηγών συμβατικών καυσίμων για την άμεση απεξάρτηση της Ευρώπης από την Ρωσία έλαβε θέση προτεραιότητας στην ενεργειακή ατζέντα της Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕ πήρε μέτρα για την μείωση της ροής του Φ/Α από την Ρωσία και αντικατέστησε αυτές τις ποσότητες με ανάλογη αύξηση εισαγωγών LNG από τις ΗΠΑ. Το 2021 οι εισαγωγές κυμάνθηκαν από λιγότερο από 1 bcm και αυξάνονται διαρκώς με μέγιστη τιμή τον Απρίλιο του 2022 που ξεπέρασαν τα 3 bcm (Εικόνα 7).

³¹ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ , <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/eu-gas-supply/>

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Εικόνα 7³²: Οι εισαγωγές υγροποιημένου Φ/Α από τις ΗΠΑ στην ΕΕ μεταξύ του Ιανουαρίου 2021 και του Αυγούστου 2022.

Η ΕΕ που τόσα χρόνια έκανε αργά βήματα προόδου στο ζήτημα της ρωσικής απεξάρτησης θα πρέπει τώρα να προβεί σε διαδικασίες «fast track». Η διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας και οδών εφοδιασμού είναι επιτακτική ανάγκη για την ΕΕ και στο επίκεντρο της προσοχής της θα πρέπει να είναι τα ενεργειακά πεδία της Ανατολικής Μεσογείου³³.

³² Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ , <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/eu-gas-supply/>

³³ Angelos Giannakopoulos, Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict? The AVIV University, Tel Aviv & The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Research Paper No 8, February 2016, σελ.13 - 14.

2. ΤΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ

2.1. Τα Ενεργειακά Πεδία στην Ανατολική Μεσόγειο

Το 2010, το Γεωλογικό Ινστιτούτο των ΗΠΑ (USGS), χρησιμοποιώντας γεωλογικές μεθόδους αξιολόγησης, υπολόγισε ότι στην λεκάνη της Λεβάντας – ο γεωλογικός σχηματισμός που σχηματίζεται από τα υπεράκτια τμήματα της Κύπρου, της Συρίας, του Λιβάνου, της Γάζας και του Ισραήλ - μπορεί να χωρέσει μέχρι 120 tcf και 1,7 δισ βαρέλια ανακτήσιμου Φ/Α και πετρελαίου αντίστοιχα. Το Ινστιτούτο εκτίμησε επίσης ότι στην περιοχή της Μεσογείου, μαζί με τα υπάρχοντα και τα υποτιθέμενα αποθέματα πετρελαίου και Φ/Α, όπως για παράδειγμα για το Αιγαίο Πέλαγος, μπορεί να περιέχονται περισσότερα από 340 tcf αερίου – περισσότερα δηλαδή και από το αποδεδειγμένο απόθεμα των Η.Π.Α, που αποτελεί το τέταρτο μεγαλύτερο στον κόσμο μετά από αυτό της Ρωσίας, του Ιράν και του Κατάρ³⁴ καθώς και 3,5 δισ βαρέλια πετρελαίου³⁵. Οι εκτιμήσεις του USGS για τα πλούσια ενεργειακά κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου επιβεβαιώθηκαν λίγα χρόνια αργότερα από την BP³⁶. Η BP στην ετήσια στατιστική ανασκόπηση της Παγκόσμιας Ενέργειας για το 2018 αναφέρει ότι, η Μέση Ανατολή κατέχει τα μεγαλύτερα αποδεδειγμένα αποθεματικά Φ/Α που ανέρχονται σε 79,1 tcm και αποτελούν το 40,9% του παγκόσμιου συνόλου μέχρι στιγμής καθώς στην περιοχή ανακαλύπτονται συνεχώς νέα κοιτάσματα Φ/Α από τότε που βρέθηκε το πρώτο το 2009. Το Ισραήλ το 2017 ήταν ο μεγαλύτερος μεμονωμένος συνεισφέρων στην ανάπτυξη με 0,3 tcm³⁷ και δύο

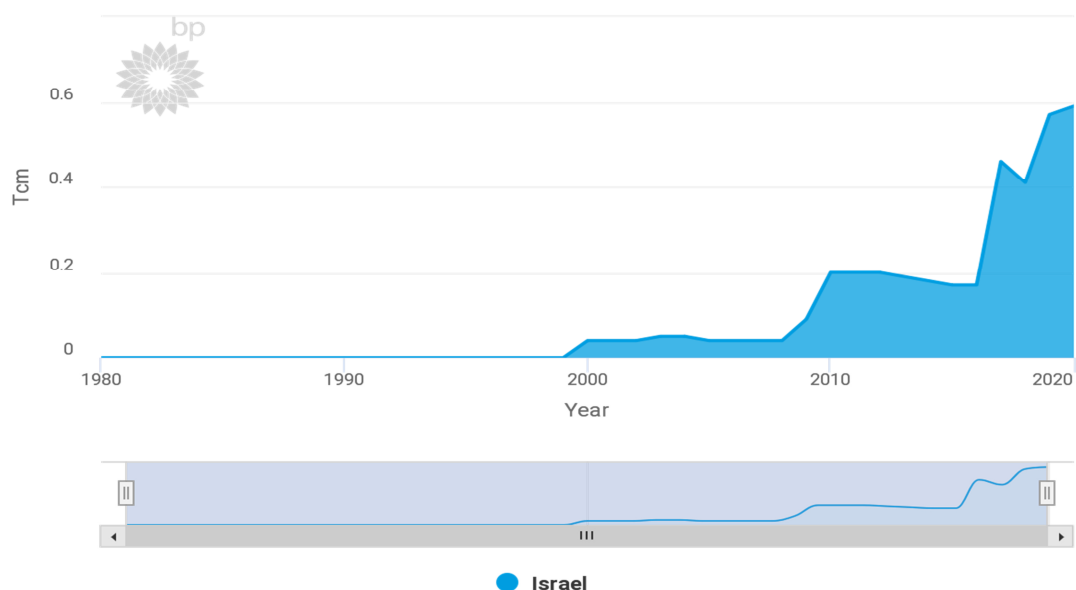
³⁴ Andreas Stergiou, Geopolitics and Energy Security in the Eastern Mediterranean: The Formation of new 'Energy Alliances' στο Zenonas Tziarras, The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security, Report 3/2019, Peace Research Institute Oslo (PRIO), Friedrich – Ebert – Stiftung, Nikosia 2019, σελ. 12.

³⁵ Panayiotis Tilliros, The Role of EASTMED Gas in the European Energy Security and The Best Cyprus Gas Monetization Option, Onisilos, April 2018. σελ.1.

³⁶ Βρετανική και πορτογαλική πολυεθνική εταιρεία πετρελαίου και φυσικού αερίου που εδρεύει στο Λονδίνο της Αγγλίας.

³⁷ Επίσημος Ιστότοπος BP, Full report – BP Statistical Review of World Energy 2018, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf>, (πρόσβαση 14 - 11 - 2022).

χρόνια μετά από τις ανακαλύψεις νέων κοιτασμάτων στο Βόρειο Καρίς³⁸, τα κοιτάσματα του Ισραήλ διπλασιάστηκαν και υπολογίζονται πλέον σε 0,59 tcm (Εικόνα 8).

Εικόνα 8³⁹ : Τα πραγματικά αποθέματα Φ/Α στο Ισραήλ ανέρχονται σε 0,59 tcm σύμφωνα με την τελευταία έκθεση της BP του 2022.

Οι συνεχιζόμενες ανακαλύψεις στην Ανατολική Μεσόγειο και τα διαπιστευμένα υπεράκτια αποθέματα πετρελαίου και Φ/Α έχουν τραβήξει την προσοχή της παγκόσμιας αγοράς ενέργειας που ερευνά τις προοπτικές των πεδίων παραγωγής της περιοχής. Το μέγεθος λοιπόν των ενεργειακών αποθεμάτων που διατηρεί το κάθε κράτος της Ανατολικής Μεσογείου είναι αυτό που θα καθορίσει την προοπτική εξέλιξής του σε κράτος παραγωγής και εμπορίας των ενεργειακών κοιτασμάτων του.

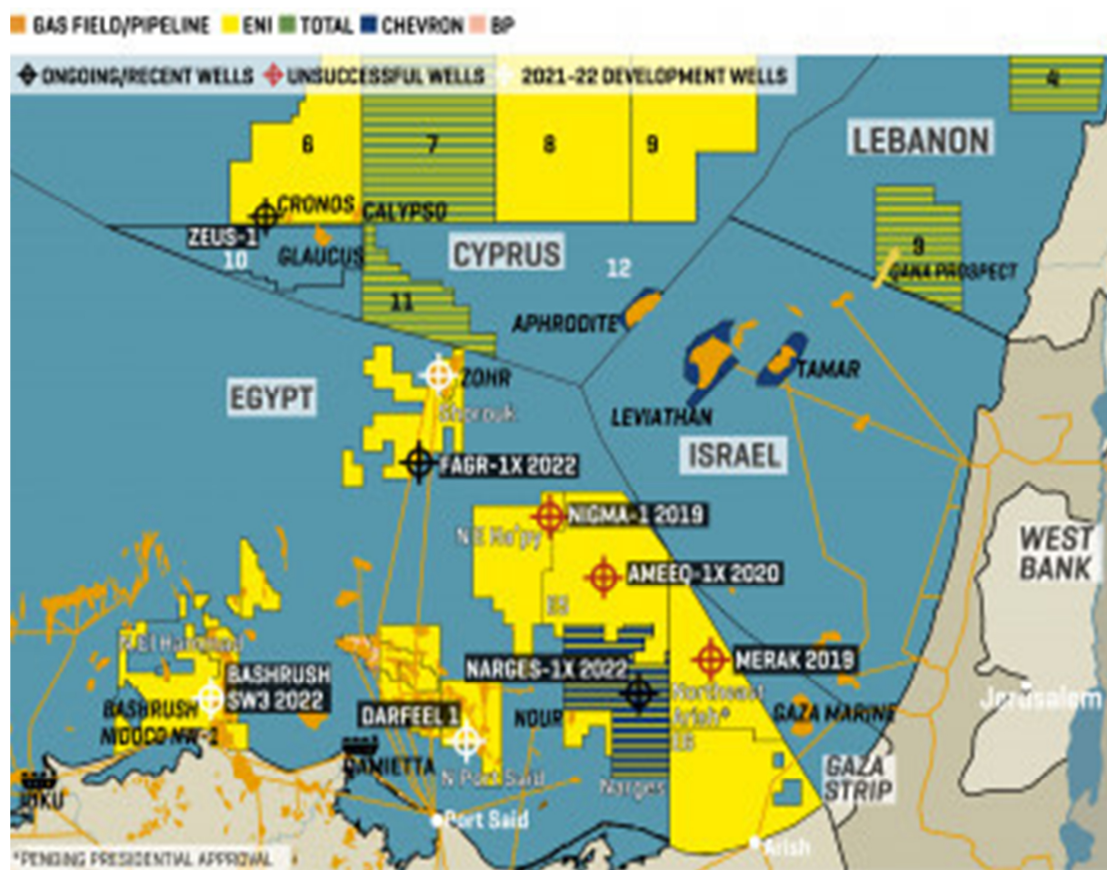
- **Αίγυπτος**

Η Αίγυπτος διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στα ενεργειακά δρώμενα της

³⁸ Τον Απρίλιο του 2019, η εταιρεία ελληνικών συμφερόντων Energean ανακάλυψε νέο μεγάλο κοιτάσμα Karish εντός της ΑΟΖ του Ισραήλ στο Βόρειο Καρίς.

³⁹ Επίσημος Ιστότοπος BP , <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>, (πρόσβαση 14 - 11 - 2022).

Ανατολικής Μεσογείου και φιλοδοξεί να καταστεί ένας περιφερειακός ενεργειακός κόμβος. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 παρήγαγε περίπου 5 bcf/d (εκτιμήθηκαν σε 141 mcm/ημέρα) από τα χερσαία κοιτάσματα στο δέλτα του Νείλου. Το 2015, η Ιταλική εταιρεία ENI ανακάλυψε στις ακτές της Αιγύπτου το τεράστιο κοιτάσμα Zohr (Εικόνα 9) με 30 tcf (εκτιμήθηκε σε 849 bcm)⁴⁰.

Εικόνα 9⁴¹ : Τα κοιτάσματα Φ/Α της Αιγύπτου.

Η παραγωγή αερίου στο Zohr ξεκίνησε το 2018 με 1 bcf/d. Σήμερα μετά τις τεράστιες επενδύσεις της BP (1,8 δις δολάρια) το Zohr έφθασε στο μέγιστο σημείο παραγωγής με 3 bcf/d και αποτελεί το μεγαλύτερο κοιτάσμα Φ/Α της Μεσογείου⁴² ενώ στο Δέλτα του Δυτικού Νείλου, η παραγωγή έφθασε σε 3,2 bcf/d. Το Σεπτέμβριο του 2022, η συνολική παραγωγή Φ/Α συνέχισε την ανοδική της πορεία σε σχέση με

⁴⁰ Taehwan Kim, Sang YoonShin, Competition or cooperation? The geopolitics of gas discovery in the Eastern Mediterranean Sea, 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621000761#!>. σελ.1.

⁴¹ Επίσημος Ιστότοπος MEES, <https://www.mees.com/2022/11/4/oil-gas/eni-extends-east-med-dominance/656f1980-5e36-11ed-a565-ad7e80ec4682> (πρόσβαση 20 - 0 9 - 2022).

⁴² Taehwan Kim, Sang YoonShin, Competition or cooperation?, Οπ. π. α/α 40 σελ.1 - 5.

τις τιμές του 2021 (Εικόνα 10), και έφτασε σε τιμή ρεκόρ 7,2 bcf/d

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΑΡΓΟΥ	162,000 b/d
ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΡΓΟΥ	110,000 b/d
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΕΡΙΟΥ	70,44 bcm
ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΕΡΙΟΥ	10,66 bcm
ΕΞΑΓΩΓΕΣ LNG	6,66 εκ. τόνοι

Εικόνα 10⁴³ : Η ενέργεια στην Αίγυπτο το 2021 με αριθμούς

Οι ανακαλύψεις αυτές προσέλκυσαν επενδυτές που είχαν φύγει τα τελευταία χρόνια λόγω της Αραβικής άνοιξης. Η Αίγυπτος διαθέτει και την απαραίτητη υποδομή με δύο μονάδες υγροποίησης του αερίου στην Damietta και στο Idku με συνδυασμένη ικανότητα υγροποίησης που ανέρχεται σε 7,93 bcm/έτος⁴⁴ και σκοπεύει αυξάνοντας την παραγωγή Φ/Α να αυξήσει τις παραγόμενες ποσότητες υγροποίησης. Το υγροποιημένο Φ/Α, η Αίγυπτος δύναται να εξάγει με βυτιοφόρα στην Ευρώπη. Τη δυνατότητα του LNG αξιοποίησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και υπέγραψε συμφωνία με την Αίγυπτο τον Ιούνιο 2022, στην προσπάθεια της να αυξήσει την ενεργειακή της ασφάλεια και να ανεξαρτητοποιηθεί από τη Ρωσία. Το Ισραήλ που συζητά με την Αίγυπτο τη διασύνδεση του κοιτάσματος Leviathan με τους αιγυπτιακούς σταθμούς υγροποίησης υπέγραψε προς το παρόν συμφωνία εισαγωγής 5 bcm LNG που αντιστοιχεί στο 3% του συνολικού όγκου Φ/Α που εισάγει κάθε χρόνο από τη Ρωσία (εισάγει ετησίως περίπου 140 bcm)⁴⁵.

Ταυτόχρονα το Κάιρο υλοποιεί και ένα φιλόδοξο πρόγραμμα για την αύξηση της ακαθάριστης παραγωγής πετρελαίου μέχρι το 2025. Στις 7 Ιανουαρίου 2021, υπέγραψε ένα βελτιωμένο συμβόλαιο για διπλασιασμό του εξοπλισμού της

⁴³ Επίσημος Ιστότοπος MEES, Βόρεια Αφρική Αίγυπτος, <https://www.mees.com/country/egypt>, (πρόσβαση 20 - 09 - 2022).

⁴⁴ Theodoros Tsakiris, The Importance of EASTMEDiterranean Gas for EU Energy Security: The Role of Cyprus, Israel, and Egypt, 2019, <https://cyprusreview.org/index.php/cr/issue/view/48>, σελ. 47.

⁴⁵ Emile Badarin and Tobias Schumacher, The Eastern Mediterranean Energy Bonanza: A Piece in the Regional and Global Geopolitical Puzzle, and the Role of the European Union, στο Conflicts and Global Powers in the Eastern Mediterranean. An Introduction, Walter De Gruyter Oldenbourg, Berlin/Boston 2022, σελ. 419.

αμερικανικής εταιρείας Apache⁴⁶ που έχει αναλάβει την εκτέλεση γεωτρήσεων στην Δυτική έρημο της Αιγύπτου. Η Apache στο τέλος του τρίτου τριμήνου του 2022 έχει εκτελέσει 32 γεωτρήσεις και αναμένεται μέχρι το τέλος του 2022 να έχει εγκαταστημένες 17 νέες εξέδρες εξόρυξης (Εικόνα 11) προσβλέποντας στην αύξηση της ακαθάριστης παραγωγής πετρελαίου κατά 8-10%/έτος μέχρι το 2025⁴⁷.

Εικόνα 11⁴⁸ : Οι εξέδρες εξόρυξης πετρελαίου της Apache στην Αίγυπτο.

Η Αίγυπτος πρωταγωνιστεί και στον τομέα της πράσινης ενέργειας. Το 2019 η επιτροπή των εμπειρογνομόνων⁴⁹ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην έκθεσή⁵⁰ της για

⁴⁶ Αμερικανική εταιρεία έρευνας πετρελαιοειδών με έδρα το Τέξας.

⁴⁷ Επίσημος Ιστότοπος MEES, <https://www.mees.com/2022/1/7/corporate/apache-looks-to-egypt-growth-following-contract-modernization/89baa530-6fc7-11ec-9aa3-e75e6def12cc>. (πρόσβαση 12 - 8 - 2022).

⁴⁸ Οπ.π.

⁴⁹ Στις 9ης Μαρτίου 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) αποφάσισε τη σύσταση της ομάδας εμπειρογνομόνων της Επιτροπής για τους στόχους διασύνδεσης ηλεκτρικής ενέργειας, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/10476e07-e68a-11e5-8a50-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search> (πρόσβαση 12 - 8 - 2022).

⁵⁰ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Electricity interconnections with neighbouring countries, 2019, https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Searchresult&WT.ria_c=37085&WT.ria_f=3608&WT.ria_ev=search, σελ. 20,

τις διασυνδέσεις ηλεκτρικής ενέργειας χωρών της ΕΕ με γειτονικές χώρες, στις βέλτιστες διαδρομές περιλαμβάνει και το έργο LEG1 (Εικόνα 12). Το πολυεθνικό έργο LEG1 έχει αναλάβει η εταιρεία GreenPower2020⁵¹ με έδρα το Παρίσι και θα μεταφέρει πράσινη ενέργεια στις δύο πλευρές της Μεσογείου. Πρόκειται για την υποθαλάσσια ηλεκτρική διασύνδεση Λιβύης (Τομπρούκ) – Αιγύπτου (Σαλούμ) – Κρήτης - Αττικής με προοπτικές διασύνδεσης με Ιταλία και Νότιο Αιγαίο (South - Aegean Interconnector). Ο LEG1 θα μεταφέρει υψηλή τάση ισχύος 2 GW με δυνατότητα αμφίδρομης ροής και επέκτασης της ισχύος μέχρι 7 GW. Η ενέργεια θα προέλθει από την αξιοποίηση της άφθονης ηλιακής ενέργειας της Β. Αφρικής, από ηλιοθερμικά συστήματα που θα κατασκευάσει η GreenPower2020.

Εικόνα 12⁵² : Η ηλεκτρική διασύνδεση Λιβύης – Αιγύπτου – Ελλάδας «LEG1 Interconnector».

Ένα ακόμη σημαντικό έργο στον τομέα της μεταφοράς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας από την Αίγυπτο στην ΕΕ είναι η διασύνδεση «GREGY – Interconnector»⁵³

24, Παράρτημα Β, σελ. 2, (πρόσβαση 15 - 09 - 2022).

⁵¹ Επίσημος Ιστότοπος Επίσημη Παρουσίαση LEG1, https://www.greenpower_2020.net/wp-content/uploads/2019/12/LEG1%20Executive%20Presentation.pdf, (πρόσβαση 15 - 09 - 2022).

⁵² Επίσημος Ιστότοπος «Green Power 2020», <https://www.greenpower2020.net/downloads-and-links/> (πρόσβαση 15 - 09 - 2022).

⁵³ Στη σύσκεψη συμμετείχαν στη σύσκεψη ο Πρόεδρος της χώρας Abdel Fattah El-Sisi, ο Πρωθυπουργός Moustafa Madbouly και ο Υπουργός Ηλεκτρισμού και Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας της Αιγύπτου Mohamed Shaker και ο Πρόεδρος του Ομίλου Κοπελούζου Δημήτρης Κοπελούζος και συνεργάτες του.

(Εικόνα 13). Στις 1 Σεπτεμβρίου 2022, ο Πρόεδρος του Ομίλου Κοπελούζου συνάντησε τον Πρόεδρο της χώρας και του παρουσίασε την πρόοδο του έργου «GREGY» προϋπολογισμού 3,5 δις ευρώ. Το El Sallum θα συνδεθεί απευθείας με την Αθήνα μέσω διπλού υποβρύχιου καλωδίου, μήκους 954 χλμ, που θα μεταφέρει 3 GW, 100% πράσινης - φθηνής ηλεκτρικής ενέργειας αφού θα παράγεται από 9,5 GW ΑΠΕ σε εγκαταστάσεις που θα κατασκευάσει ο ελληνικός Όμιλος. Από τα 3 GW που θα μεταφέρονται η Ελλάδα θα καταναλώνει το 1 GW, θα μπορεί να εξάγει 1 GW σε ευρωπαϊκές χώρες και το τρίτο GW θα το χρησιμοποιεί για να παράγει πράσινο υδρογόνο, το οποίο θα μπορεί να το εξάγει στην ΕΕ.

Εικόνα 13⁵⁴ : Η ηλεκτρική διασύνδεση Ελλάδας - Αιγύπτου «GREGY - Interconnector»

Με ένα άλλο έργο το «Egypt Green», το Κάιρο παράγει πράσινο υδρογόνο με το οποίο τροφοδοτεί τον τερματικό σταθμό Ain Sukhna στην Ερυθρά Θάλασσα επιτυγχάνοντας χαμηλές εκπομπές άνθρακα. Στις 8 Νοεμβρίου 2022, ξεκίνησε η λειτουργία της πρώτης φάσης παραγωγής υδρογόνου. Ο σταθμός Ain Sukhna αποτελεί ένα από τα έργα πράσινης μετάβασης (υδρογόνου / αμμωνίας) συνολικής αξίας 63 δις. δολαρίων. Επίσης, στις 8 Νοεμβρίου 2022, υπογράφηκε μνημόνιο συμφωνίας 3 εταιρειών της αιγυπτιακής Orascom, της γαλλικής Engie και της

⁵⁴ Επίσημος Ιστότοπος COPELOUZOS GROUP, <https://www.copelouzos.gr/en/news/the-process-of-including-the-project-of-the-electrical-interconnection-greece-egypt-in-the-pci-list-has-commenced/> (πρόσβαση 12 - 8 - 2022).

ιαπωνικής Toyota Tsusho για την κατασκευή αιολικού πάρκου ισχύος 3 GW και πιθανόν να γίνει στον Κόλπο του Σουέζ. Οι τρεις προαναφερόμενες εταιρείες συνεργάζονται από το 2019 σε ένα αιολικό πάρκο ισχύος 262,5 MW και ένα ακόμη υπό κατασκευή ισχύος 500 MW στον κόλπο του Σουέζ (Ras Gharib)⁵⁵. Στις 11 Νοεμβρίου 2022, ο Αμερικανός Πρόεδρος Μπάϊντεν ανακοίνωσε στο συνέδριο του Cop 27 για το κλίμα στο Κάιρο τη διάθεση του πρώτου πακέτου των 500 εκατ. ευρώ για τη χρηματοδότηση της πρωτοβουλίας «Nexus on Water, Food and Energy»⁵⁶ που αφορά στην εγκατάσταση στην Αίγυπτο 10 GW ΑΕΠ, μέχρι το 2028.

Η Αίγυπτος τα τελευταία χρόνια έχει ασκήσει μία πολύπλευρη ενεργειακή πολιτική στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Εκμεταλλεύτηκε τα πλούσια κοιτάσματά της, τις υφιστάμενες ολοκληρωμένες υποδομές μεταφοράς και υδροποίησης Φ/Α, την περιφερειακή της θέση μακριά από το Κυπριακό πρόβλημα, την Τουρκική προκλητικότητα, το Παλαιστινιακό, την Ισραηλο - Λιβανική διένεξη επένδυσε στην πράσινη ενέργεια και κατάφερε να γίνει ο σημαντικότερος ενεργειακός κόμβος της Ανατολικής Μεσογείου. Η συνεκμετάλλευση Φ/Α και των ΑΕΠ θα ισχυροποιήσει τη θέση της ακόμη περισσότερο στον ενεργειακό χάρτη της περιοχής και θα αυξήσει την γεωπολιτική της δύναμη. Η Αίγυπτος λοιπόν, που στοχεύει να καταστεί ένα διεθνές κέντρο εμπορίας και διανομής πρόσφατα αναβάθμισε και το οπλοστάσιό της⁵⁷.

- **Ισραήλ**

Το 2009, το Ισραήλ ανακάλυψε το τεράστιο κοιτάσμα αερίου Tamar (Εικόνα 14) με 11 tcf (εκτιμήθηκε σε 311 bcm) που μετέτρεψε το Ισραήλ από εισαγωγέα σε εν δυνάμει εξαγωγέα φυσικού αερίου. Το Tamar έδωσε ώθηση για περαιτέρω επιτυχημένες έρευνες σε Ισραήλ, Κύπρο και Αίγυπτο. Συγκεκριμένα εταιρίες του Ισραήλ και των ΗΠΑ (Noble Energy) ανακάλυψαν το 2010 το κοιτάσμα Leviathan

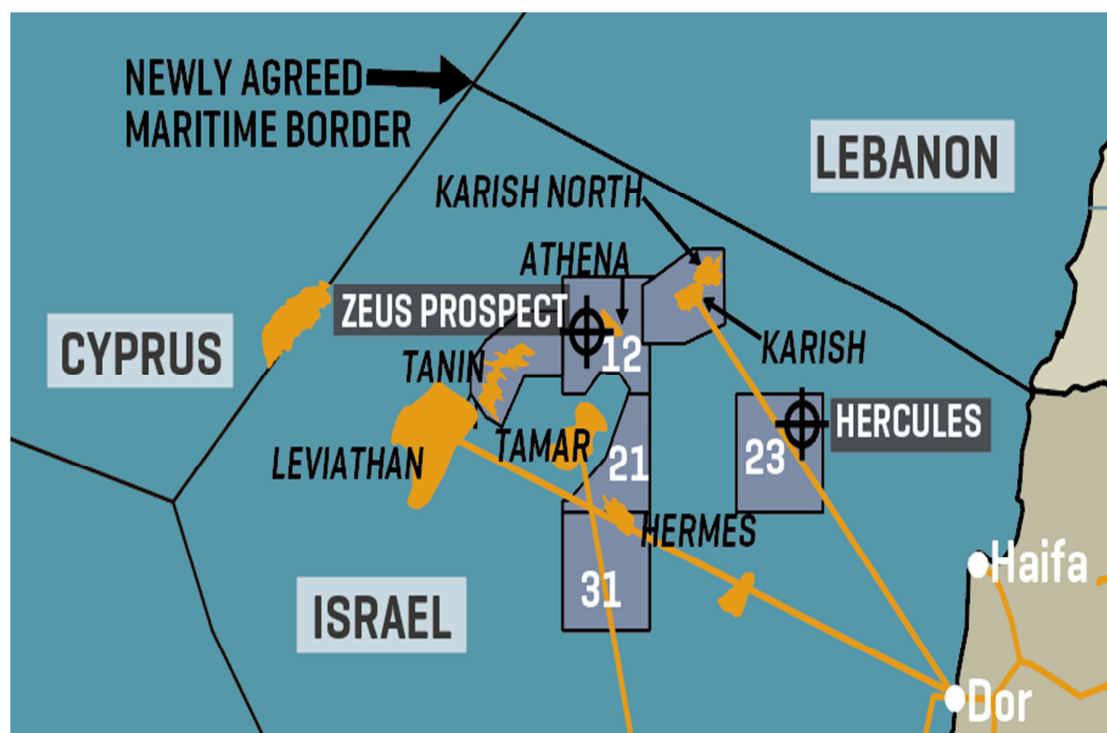
---

⁵⁵ Επίσημος Ιστότοπος MEES, <https://www.mees.com/2022/11/11/news-in-brief/egypt-green-hydrogen/791c4d80-61c7-11ed-b274-a5b749cd35a1>. (πρόσβαση 12 - 8 - 2022).

⁵⁶ Το συνολικό ποσό ανέρχεται στα 10 δις, εκατ ευρώ και θα διατεθεί από την Γερμανία και την ΕΕ.

⁵⁷ Kesseba Khaled, Lagos Konstantinos (2019), Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe's energy map, <https://theconversation.com/five-countries-in-the-eastern-mediterranean-are-shaking-up-europes-energy-map-119619>, σελ. 1.

(Εικόνα 14) με 22 tcf (εκτιμήθηκε σε 622 bcm) που παραμένει ως τώρα το δεύτερο μεγαλύτερο κοίτασμα της περιοχής⁵⁸. Τον Απρίλιο του 2019, η εταιρεία ελληνικών συμφερόντων Energean ανακάλυψε το νέο μεγάλο κοίτασμα Karish (Εικόνα 14) εντός της ΑΟΖ του Ισραήλ (στο Βόρειο Καρίς). Οι τρεις γεωτρήσεις στο Karish δύναται να παράγουν συνολικά 800 mcum/d (αποδεδειγμένα κοιτάσματα της τάξεως των 1,75 tcf).

Εικόνα 14⁵⁹ : Πεδία παραγωγής Φ/Α του Ισραήλ

Το 2021, το Ισραήλ σημείωσε ρεκόρ παραγωγής Φ/Α 19,38 bcm (εικόνα 15) και ρεκόρ εξαγωγών σε Αίγυπτο και Ιορδανία. Οι βραχυπρόθεσμοι στόχοι πλέον του Ισραήλ είναι η περαιτέρω αύξηση της παραγωγής Φ/Α από τα κοιτάσματα Tamar, Leviathan και Karish στα 3,8 bcf/d μέχρι το 2025 και κατ' επέκταση των εξαγωγών. Οι επιδιώξεις του ενισχύονται από τις νέες ανακαλύψεις κοιτασμάτων Φ/Α. Στις 7 Νοεμβρίου 2022, λίγες μέρες μετά το ξεκίνημα της παραγωγής Φ/Α από το Καρίς το Ισραήλ ανακοίνωσε την 4η κατά σειρά ανακάλυψη Φ/Α στην θάλασσά του (Olympus Area). Πρόκειται για το νέο εκμεταλλεύσιμο κοίτασμα «Ζευς» στο Block 12 (Εικόνα

⁵⁸ Aphrodite's Gift: can Cypriot Gas Power a new Dialogue? Europe Report N°216, International Crisis Group, 2 April 2012, σελ. 3.

⁵⁹ Επίσημος Ιστότοπος MEES, Ισραήλ, <https://www.mees.com/country/israel> (πρόσβαση 20 - 09 - 2022).

14) με 13,3 bcm (εκτιμήθηκε αρχικά σε 10 έως 12 bcm), ενώ το κοίτασμα «Αθηνά» αναβαθμίσθηκε και πιστοποιήθηκε για αποθέματα 11,75 bcm (προηγούμενη εκτίμηση ήταν της τάξης των 8 bcm). Οι έρευνες συνεχίζονται στο Block 23 στην δομή «Ηρακλής» και αναμένονται εντός του 2023 νέες ανακοινώσεις. Το πρόγραμμα γεωτρήσεων στην περιοχή Ολύμπου (ονομασία που της έδωσε η Energean) συνεχίζεται από την Energean, η οποία αξιολογεί και τις δυνατότητες εμπορικής εκμετάλλευσης των νέων κοιτασμάτων. Τα πλούσια κοιτάσματα αερίου του Ισραήλ προσέδωσαν και μεγαλύτερη βαρύτητα για την ανάδειξη της Αιγύπτου ως εφοδιαστικού κόμβου της ΕΕ.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΕΡΙΟΥ	19,38 bcm
ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΕΡΙΟΥ	12,26 bcm
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΑΡΓΟΥ	230,000 b/d
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΔΙΥΛΙΣΗΣ	297,000 b/d

Εικόνα 15⁶⁰ : Το Φ/Α στο Ισραήλ το 2021 με αριθμούς

Η ενεργειακή πολιτική του Τελ - Αβίβ στηρίζεται στην διπλωματία των «μικρών γεωμετρικών σχημάτων»⁶¹. Τα σχήματα των συνεργασιών που προκύπτουν ανοίγουν νέες προοπτικές στα ενεργειακά πεδία και εδραιώνουν την ειρήνη σε μία πολύπαθη περιοχή. Με τον Λίβανο πρόσφατα υπέγραψε μία ιστορική συμφωνία για τη ρύθμιση των μεταξύ τους θαλασσίων συνόρων δίνοντας ώθηση σε νέα σχέδια εξορύξεων πετρελαίου και Φ/Α στην περιοχή. Η διμερής συμφωνία υπογράφηκε στις 27 Οκτωβρίου 2022, υπό την εποπτεία των ΗΠΑ, και έβαλε τέρμα σε μία διαμάχη ετών για τις ΑΟΖ. Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτύξει μία ισχυρή σχέση με Ελλάδα και Κύπρο. Η ηλεκτρική διασύνδεση Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ μέσω του EuroAsia Interconnector⁶² αποτελεί έργο στρατηγικής σημασίας και οι Ισραηλινοί προβάλλουν την σπουδαιότητα του έργου λόγω της μεταφοράς πράσινης ενέργειας προς την

⁶⁰ Επίσημος Ιστότοπος MEES, Ισραήλ, <https://www.mees.com/country/israel> (πρόσβαση 20 - 09 - 2022).

⁶¹ Η διπλωματία των μικρών γεωμετρικών σχημάτων, https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-semfonia-israel-livanoe-via-ta-koitasmata-aerioe-kai-to-neo-meyalo-protzekt-me-ten-ellada_gr_63593f62e4b051268c5b270c, (πρόσβαση 20 - 10 - 2022).

⁶² Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Electricity interconnections with neighbouring countries, https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1/languageen?WT.mc_id=Searchresult&WT.ria_c=37085&WT.ria_f=3608&WT.ria_ev=search... σελ.18, (πρόσβαση 15 - 09 - 2022).

Ευρώπη. Το τρίγωνο Ελλάδα - Κύπρου - Ισραήλ εξελίσσεται σε τετράγωνο ή πεντάγωνο με την προσθήκη της Αιγύπτου και των ΗΠΑ αντίστοιχα και αρκετές φορές υπάρχουν αλληλο - επικαλύψεις στις συμφωνίες που χτίζονται. Το Ισραήλ όμως, δεν βλέπει με την ίδια θέρμη την κατασκευή του Eastmed που υποστήριζε με ενθουσιασμό στο παρελθόν. Σε περίπτωση όμως ανακάλυψης κοιτασμάτων στην περιοχή της Κρήτης τότε η ανάπτυξη του Eastmed γίνεται πιο κερδοφόρα. Ακόμη το Τελ Αβίβ προχώρησε πρόσφατα στην σταδιακή αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με την Άγκυρα ενώ στο θέμα των Ελληνο - Τουρκικών διαφορών πάγια τακτική του είναι να μην παίρνει θέση⁶³. Ωστόσο, αναμένεται να μείνει προσηλωμένο στο κτίσιμο ενεργειακών συνεργασιών για την εκμετάλλευση κυρίως των κοιτασμάτων Φ/Α που θα συμβάλουν στην άμβλυνση των περιφερειακών διαφορών και θα ενισχύσουν την ασφάλεια της περιοχής.

- **Κύπρος**

Τα πλούσια κοιτάσματα Φ/Α και η γεωστρατηγική θέση της Κύπρου στο κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου τράβηξαν την προσοχή των μεγαλύτερων παγκόσμιων ενεργειακών εταιρειών SHELL, EXXONMOBIL, ENI, CHEVRON. Το 2011, η αμερικανικών συμφερόντων Noble Energy⁶⁴ ανακάλυψε το κοιτάσμα Aphrodite (Εικόνα 16) με 4 tcf (εκτιμήθηκαν 113 bcm). Η παραγωγή θα ξεκινήσει το 2025 και από την πώληση αερίου μέσω του σταθμού Idku της Αιγύπτου αναμένονται κέρδη 9,5 δισ δολάρια σε 18 χρόνια⁶⁵. Ακολούθως ανακαλύφθηκαν, το 2018 το κοιτάσμα Calypso (Εικόνα 16) από την Eni και το 2019 το κοιτάσμα Glaucus (Εικόνα 16) από την Exxon - Mobil με αποθέματα 5 tcf (141 bcm) το καθένα⁶⁶. Πρόσφατα, στις 22 Αυγούστου 2022, το αρμόδιο Υπουργείο της Κύπρου ανακοίνωσε την ανακάλυψη 2,5 tcf στο πεδίο Cronos από την Eni και τη συνέχιση των γεωτρήσεων

---

⁶³ Η διπλωματία των μικρών γεωμετρικών σχημάτων, https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-semfonia-israel-livano-e-yia-ta-koitasmata-aeioe-kai-to-neo-meyalo-protzekt-me-ten-ellada_gr_63593f62e4b051268c5b270c, (πρόσβαση 20 - 10 - 2022)

⁶⁴ Τον Οκτώβριο του 2020 η εταιρεία αγοράστηκε από την CHEVRON.

⁶⁵ Kesseba Khaled, Lagos Konstantinos, Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe's energy map, Όπ. π. α/α 57, σελ. 2.

⁶⁶ Taehwan Kim, Sang YoonShin, Competition or cooperation?, Όπ. π. α/α 40, σελ. 2.

στο ίδιο πεδίο στο πηγάδι Zeus - 1⁶⁷. Ωστόσο, στο κυριαρχικό δικαίωμα της Κύπρου να εκτελεί γεωτρήσεις στην δική της ΑΟΖ, η Τουρκία απάντησε με απειλές και αποστολή πλοίων στην περιοχή των ερευνών. Η Τουρκοκυπριακή πλευρά αν και στερείται διεθνούς νομιμότητας, επικουρούμενη από την Τουρκία, προβαίνει σε παράνομες γεωτρήσεις στα παράκτια εδάφη διεκδικώντας Φ/Α. Το ψευδοκράτος επιζητά την ισότιμη συμμετοχή στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων και η Τουρκία απειλεί ότι εάν δεν γίνει αποδεκτή η πρόταση της για συνεκμετάλλευση θα συνεχίσει τις έρευνες. Αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν ότι Κύπρος και Τουρκοκύπριοι θα πρέπει να δεχτούν τη διαμεσολάβηση ενός Διεθνούς Οργανισμού (ΟΗΕ) για μοιράσουν τα έσοδα ωστόσο, αυτό θα σήμανε και την αναγνώριση της οντότητας του Ψευδοκράτους. Άλλοι πάλι προτείνουν να σχηματισθεί μία δικοινοτική επιτροπή ειδικών που θα συμβουλεύει Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους πάνω στα ενεργειακά ζητήματα από το αρχικό στάδιο των ερευνών μέχρι τη χρήση του Φ/Α. Έως τώρα όμως, έχουμε μόνο μονομερείς ενέργειες της Τουρκίας από τις οποίες είναι δυνατόν να προκληθούν ατυχήματα. Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι βρίσκονται σε τροχιά σύγκρουσης. Οι δύο πλευρές συμφωνούν μόνο ότι τα ενεργειακά πεδία Φ/Α αποτελούν κοινή κληρονομιά. Ωστόσο, η ανάπτυξη του νησιού που θα προκύψει από την εκμετάλλευση των πλούσιων κοιτασμάτων Φ/Α πρέπει να αποτελέσει το κίνητρο για την καθιέρωση επαφών και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο πλευρών⁶⁸. Η Κύπρος πρέπει λοιπόν να συνεχίσει τις προσπάθειές της για μία δίκαιη επίλυση του Κυπριακού. Με κατάλληλους διπλωματικούς χειρισμούς να προβάλλει στην ευρωπαϊκή οικογένεια τις δυνατότητες απεξάρτησης από το ρωσικό εφοδιασμό που προσφέρει η ανάπτυξη των κοιτασμάτων της και στηριζόμενη σε διεθνείς οργανισμούς και νέες συμμαχίες να χειριστεί διπλωματικά την Τουρκία ενισχύοντας την σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο⁶⁹. Η ανακάλυψη και η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων Φ/Α δεν πρέπει να αποτελέσει αιτία συμβιβασμού στις μαξιμαλιστικές θέσεις της Τουρκίας αλλά ένα θετικό κίνητρο προκειμένου οι

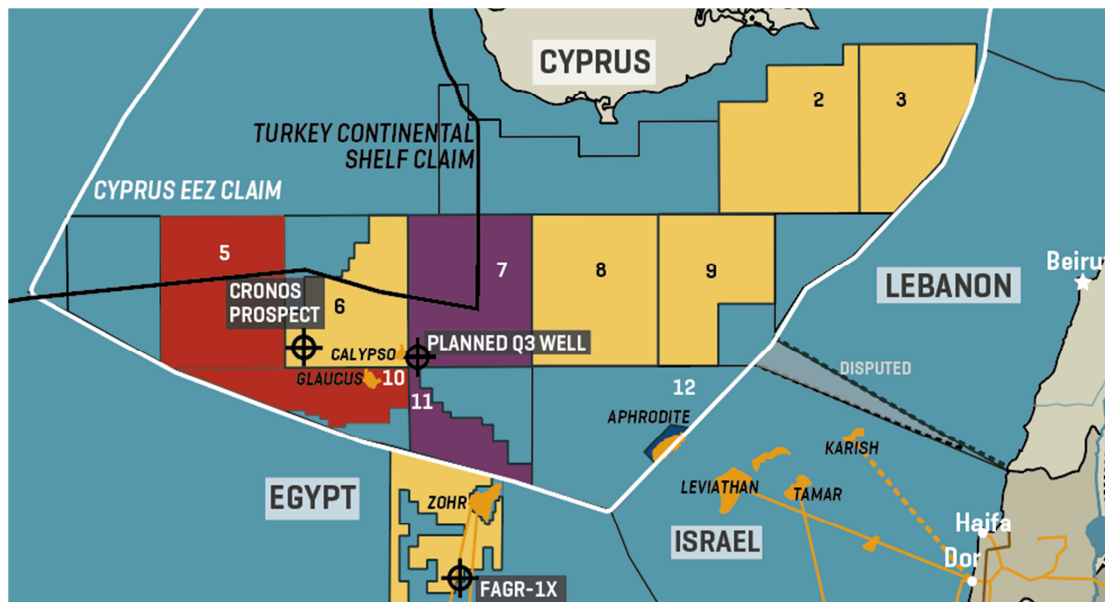
---

⁶⁷ Επίσημος Ιστότοπος MEES, <https://www.mees.com/2022/8/26/corporate/enitotalenergies-plan-more-cyprus-drilling-following-gas-find/7446aec0-252f-11ed-ab3e-b50f56049e25> (πρόσβαση 10 - 11 - 2022).

⁶⁸ Aphrodite's Gift: can Cypriot Gas Power a new Dialogue?, 2012, Οπ. π. α/α 58, σελ.1-2.

⁶⁹ Ζήνωνας Τζιάρρας, Η Σημασία των Παγκόσμιων και Περιφερειακών Ενεργειακών Μεταβολών για την Κύπρο: Η (Γεω)πολιτική Διάσταση, Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής, Τεύχος 1, σελ. 11 - 28, 2015, σελ. 24.

Τουρκοκύπριοι να πειστούν και να ξεκινήσει η στάσιμη ειρηνευτική διαδικασία. Οι συμφωνίες για την αξιοποίηση των ενεργειακών κοιτασμάτων της Κύπρου σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να θέτουν σε κίνδυνο τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου, ούτε να αναγνωρίζουν δικαιώματα στο ψευδοκράτος⁷⁰.

Εικόνα 16⁷¹ : Πεδία παραγωγής Φ/Α της Κύπρου

Η Λευκωσία παράλληλα με τις προσπάθειες για την παραγωγή του δικού της Φ/Α πρωταγωνιστεί και σε ένα έργο στρατηγικής και εθνικής σημασίας, η υλοποίηση του οποίου τερματίζει την ενεργειακή απομόνωσή της από την ευρωπαϊκή αγορά. Στις 14 Οκτωβρίου 2022, η Λευκωσία εγκαινίασε την έναρξη της κατασκευαστικής φάσης του «EuroAsia Interconnector» (Εικόνα 17) σηματοδοτώντας, σύμφωνα με τους ειδικούς μία νέα εποχή για τα ενεργειακά δρώμενα και των τριών χωρών που συμμετέχουν Κύπρου - Ισραήλ - Ελλάδας και με τεράστια οικονομικά οφέλη αφού αναμένεται μείωση των λογαριασμών του ρεύματος έως 200 εκατ. ευρώ ετησίως. Το έργο χρηματοδοτείται με 860 εκατομμύρια ευρώ της ΕΕ αφού έχει χαρακτηριστεί από την ΕΕ ως Έργο Κοινού Ενδιαφέροντος (PCI) και περιέχεται στον κατάλογο υποδομών της Ένωσης από το 2013⁷². Το έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί μέχρι το

⁷⁰ Theodoros Tsakiris, The Gifts of Aphrodite: The Need for Competitive Pragmatism in Cypriot Gas Strategy στο Angelos Giannakopoulos, Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean (2016) σελ. 29.

⁷¹ Επίσημος Ιστότοπος MEES, Κύπρος, <https://www.mees.com/country/cyprus> (πρόσβαση 20 – 11 - 2022).

⁷² Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ Κανονισμός ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 1391/2013 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της

τέλος του 2027 και να λειτουργήσει το πρώτο εξάμηνο του 2018. Σε πρώτη φάση προβλέπεται η ηλεκτρική διασύνδεση της Κύπρου με την Ελλάδα μέσω της Κρήτης με υποθαλάσσια καλώδια 900 χιλιομέτρων και απόδοση ισχύος 1 GW. Σε μεταγενέστερο χρόνο θα υπάρξει η διασύνδεση με το Ισραήλ, ενώ στην πλήρη μορφή του, το έργο θα έχει ισχύ 2 GW. Η παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας πλέον δεν θα γίνεται με την χρήση πετρελαίου αλλά από Φ/Α και ΑΕΠ μειώνοντας τις ανθρακούχες εκπομπές. Τα οφέλη λοιπόν από την υλοποίηση του «EuroAsia Interconnector» είναι πολλαπλά. Συμβάλει στην αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας Κύπρου - Ισραήλ - Ελλάδας και κατ' επέκταση της ΕΕ, εκπληρώνει την υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και εξασφαλίζει τεράστια οικονομικά οφέλη. Ειδικότερα για την Κύπρο το έργο αυξάνει τη γεωπολιτική αξία της στην Ανατολική Μεσόγειο και συμβάλει στην σφυρηλάτηση κοινών συμφερόντων με το Ισραήλ και επομένως στην ενίσχυση της υφιστάμενης στρατιωτικής συνεργασίας⁷³.

Εικόνα 17⁷⁴ : Ο «EuroAsia Interconnector»

14ης Οκτωβρίου 2013, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1391>, και ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2022/564 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 19ης Νοεμβρίου 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R0564&qid=1663087079030> (πρόσβαση 10 - 09 - 2022).

⁷³ Michalis Mathioulakis, Aspects of the Energy Union: Οπ. π α/α 7, σελ. 89 - 90.

⁷⁴ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, <https://euroasia-interconnector.com/at-glance/the-route/> (πρόσβαση 10 - 11 - 2022).

- **Τουρκία**

Η Τουρκία επιθυμεί με κάθε τρόπο να αναλάβει τον ρόλο της ηγέτιδας δύναμης στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και για αυτό έχει αναπτύξει μία φιλόδοξη ατζέντα εξωτερικής πολιτικής⁷⁵. Στον τομέα της ενέργειας κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες για την ανακάλυψη Φ/Α στην περιοχή χωρίς επιτυχία προς το παρόν. Προκειμένου να καταστεί αυτάρκης στην έρευνα επένδυσε σε πλωτά γεωτρήματα, συνοδευτικά πλοία και σύγχρονο ερευνητικό εξοπλισμό άνω των 1,2 δις δολάρια. Τα πλοία Barbaros, Oruc, Fatih, Yavuz, κα., έχουν ημερήσιο λειτουργικό κόστος πάνω από 300.000 δολάρια και βρίσκονται συνεχώς σε έρευνες εντοπισμού κοιτασμάτων πετρελαίου και Φ/Α στην Ανατολική Μεσόγειο⁷⁶. Οι απειλές που εκτοξεύει και οι συνεχείς τουρκικές προκλήσεις στην κυπριακή και ελληνική ΑΟΖ αποτελούν μέρος ενός καλά οργανωμένου και εκτελεσμένου σχεδίου κατά των ελληνικών και κυπριακών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Η Άγκυρα προπαγανδίζει κατά της κατασκευής του Eastmed και ισχυρίζεται ότι η καλύτερη λύση για τη μεταφορά του αερίου της Ανατολικής Μεσογείου στην Ευρώπη είναι μέσω αγωγού που θα διέρχεται από το έδαφος της⁷⁷. Επίσης με παράνομες έρευνες εντός Κυπριακών χωρικών υδάτων προσπαθεί να εμβολίσει τις προσπάθειες δημιουργίας μίας περιφερειακής ενεργειακής αρχιτεκτονικής από την Αίγυπτο, Ισραήλ και Κύπρο⁷⁸. Η ΕΕ κατόπιν αιτήματος των Ελληνοκυπρίων προέβη σε τιμωρητικά μέτρα εναντίον της Τουρκίας. Η Τουρκία από την πλευρά της προσπαθεί να αποκαταστήσει επικοινωνία

---

⁷⁵ Jörn Richert, Turkey's Energy Leadership Ambitions and Their Implications for Energy Governance in the Eastern Mediterranean στο Angelos Giannakopoulos, Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean (2016), σελ. 47 - 49.

⁷⁶ Γιάννης Μανιάτης, Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις» στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Μελέτες για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική, «Η Ελλάδα η Ευρώπη και ο Κόσμος», Επιμέλεια Σωτήρης Ντάλης, εκδ Παπαζήση, Β' Εξάμηνο, Αθήνα 2020, σελ. 23.

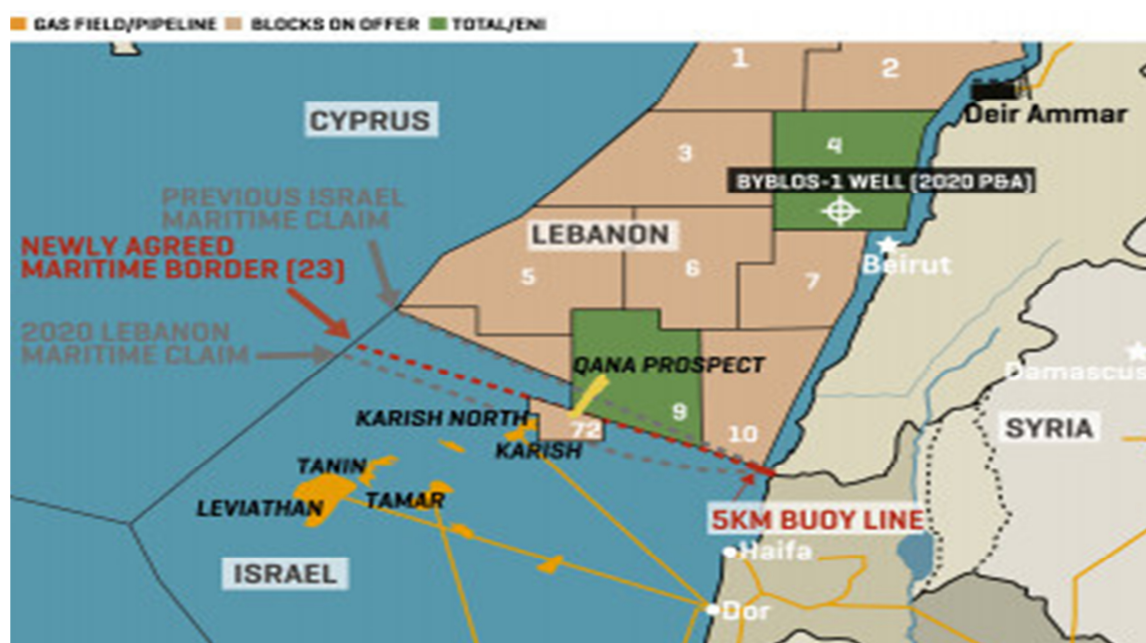
⁷⁷ Κωνσταντίνος Φίλης (2020), Ο καταλυτικός ρόλος της ενέργειας στην τουρκική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο, στο Σωτήρης Ντάλης MARE NOSTRUM : Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου σελ. 423.

⁷⁸ Georgios Maris, Floros Flouros & Ioannis Galariotis (2022), The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Assessing Turkey's Strategies as a Rising Power, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19448953.2022.2037962?journalCode=cjsb20>, σελ 3, 9.

με το Ισραήλ και να αναθερμάνει τις σχέσεις με την Αίγυπτο⁷⁹. Τελευταία πρόκλησή της αποτελεί η σύνταξη μνημονίου οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών με τη Λιβύη βασισμένη σε γεωγραφικές αυθαιρεσίες αφού η συμφωνία προσδίδει περιορισμένη έως καθόλου επήρεια στα ελληνικά νησιά (Κρήτη, Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος, Καστελλόριζο) ενώ τουρκικές ακατοίκητες βραχονησίδες έχουν πλήρης επήρεια για τον καθορισμό ΑΟΖ.

- **Λίβανος**

Ο Λίβανος, μετά την επίτευξη της ιστορικής συμφωνίας με το Ισραήλ, μπορεί πλέον να ονειρεύεται την εξόρυξη του δικού του Φ/Α και πετρελαίου στο συνορεύων κοίτασμα με το Ισραήλ Qana (Εικόνα 18). Το κοίτασμα Qana σύμφωνα με τους ειδικούς αποτελεί μία σοβαρή προοπτική η οποία αναμένεται να αποφέρει κέρδη 3 δις δολαρίων στην ισχνή λιβανική οικονομία⁸⁰.

Εικόνα 18⁸¹ : Πεδία παραγωγής Φ/Α του Λιβάνου

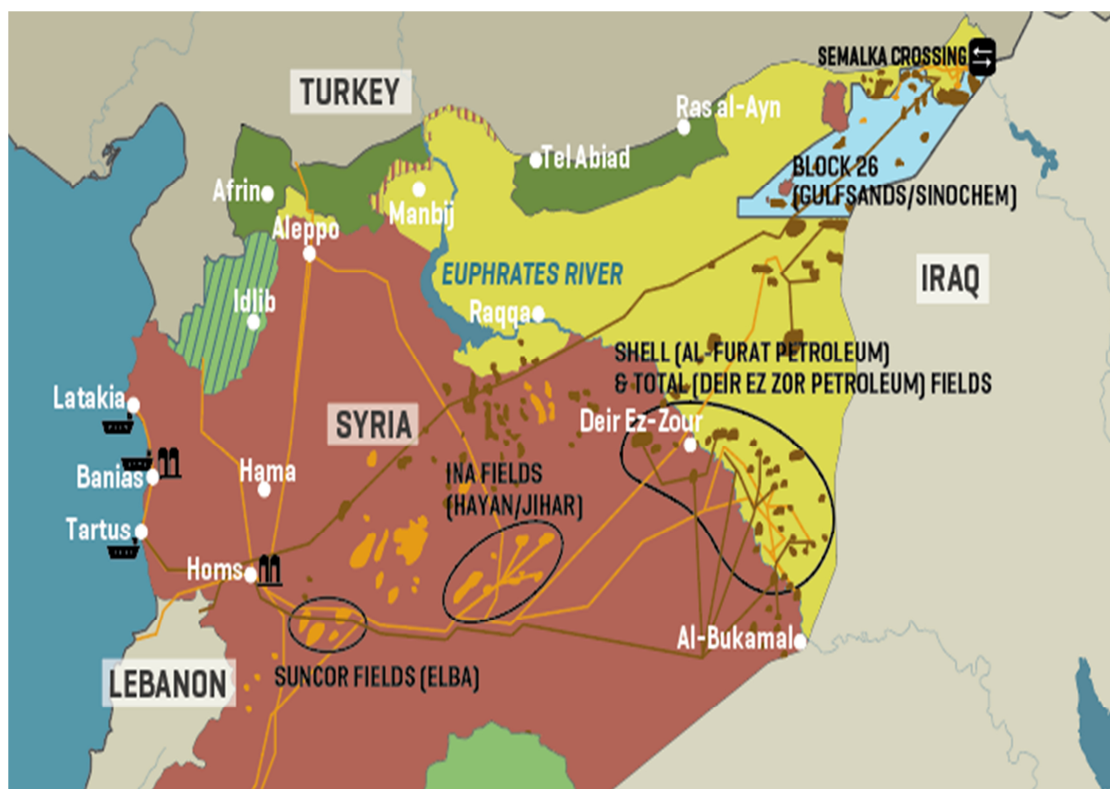
⁷⁹ Michaël Tanchum (2022), Eastern Mediterranean Energy and Regional Cooperation: 2021 Outlook, <https://www.iemed.org/publication/eastern-mediterranean-energy-and-regional-cooperation-2021-outlook/>, σελ. 8, 9.

⁸⁰ The Washington Institute for Near Est Policy, Israel Debates the Lebanon Maritime Deal, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israel-debates-lebanon-maritime-deal> (πρόσβαση 10 - 11 - 2022).

⁸¹ Επίσημος Ιστότοπος MEES, <https://www.mees.com/2022/10/14/geopolitical-risk/israel-lebanon->

- **Συρία**

Η Συρία μετά τον επταετή εμφύλιο πόλεμο προσπαθεί να ανακάμψει οικονομικά στοχεύοντας στην συγκέντρωση εσόδων από τις εξαγωγές πετρελαίου και την παραγωγή Φ/Α. Πριν από τον πόλεμο το 30% των εσόδων της χώρας προερχόταν από τις εξαγωγές πετρελαίου και οι επενδύσεις δισεκατομμυρίων που είχαν γίνει στην ανάπτυξη των κοιτασμάτων Φ/Α μόλις είχαν αρχίσει να αποδίδουν και η παραγωγή βρισκόταν σε ανοδική πορεία (Εικόνα 19). Σύμφωνα με την κυβέρνηση ΑΣΑΝΤ ο πόλεμος στον τομέα του πετρελαίου επέφερε ζημιές που αγγίζουν τα 100 δις δολάρια. Στις 26 Ιανουαρίου 2022, η Συρία συνομολόγησε συμφωνία για την προμήθεια του Λιβάνου με ηλεκτρική ενέργεια 250 MW από την Ιορδανία μέσω του εδάφους της. Το έργο αναμένει την έγκριση της χρηματοδότησης του από την παγκόσμια Τράπεζα. Ωστόσο, οι κυρώσεις των ΗΠΑ αλλά και της ΕΕ αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για οποιεσδήποτε επενδύσεις⁸².

Εικόνα 19⁸³ : Η ενεργειακή υποδομή της Συρίας.

[strike-historic-maritime-border-deal/d967c670-4bba-11ed-89f2-8dcc67b9879e](https://www.meese.com/country/syria) (πρόσβαση 10 - 09 - 2022).

⁸² Επίσημος Ιστότοπος MEES, Συρία, <https://www.meese.com/country/syria> (πρόσβαση 12 - 09 - 2022).

⁸³ Οπ. π.

- **Παλαιστίνη**

Το 1999, η Παλαιστίνη ανέθεσε στην British Gas Company⁸⁴ να προβεί σε έρευνες στο υπεράκτιο κοιτάσμα Φ/Α Gaza Marine που βρίσκεται 30 χλμ από τις ακτές της Γάζας. Οι χρόνιες συγκρούσεις είχαν σαν αποτέλεσμα το 2018, η εταιρεία να διακόψει τις εργασίες της αφού η Ισραηλινή κυβέρνηση δεν παρείχε επίσημη έγκριση που ζητούσε η εταιρεία προκειμένου να αναπτύξει το κοιτάσμα. Το Gaza Marine μπορεί να είναι το μικρότερο από τα κοιτάσματα που έχουν ανακαλυφθεί στην περιοχή αναμένεται όμως να προσφέρει ανακούφιση σε μία χώρα με χρόνια οικονομικά προβλήματα, ελλείψεις νερού, ηλεκτρισμού και φυσικών πόρων. Η Παλαιστίνη τους τελευταίους δύο μήνες βρίσκεται σε προχωρημένες συζητήσεις προκειμένου την εκμετάλλευση του κοιτάσματος να αναλάβουν αιγυπτιακές εταιρείες. Η Αίγυπτος λόγω της ενεργειακής της σχέσης με το Ισραήλ αλλά και με τη Χαμάς αναμένεται να λάβει γραπτή εγγύηση από το Ισραήλ για την ανάπτυξη του κοιτάσματος που το κόστος του εκτιμάται σε 1,2 δις δολάρια⁸⁵.

2.2. Οι Προοπτικές των Ενεργειακών Πεδίων της Ανατολικής Μεσογείου Υπό το Πρίσμα της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας Εφοδιασμού

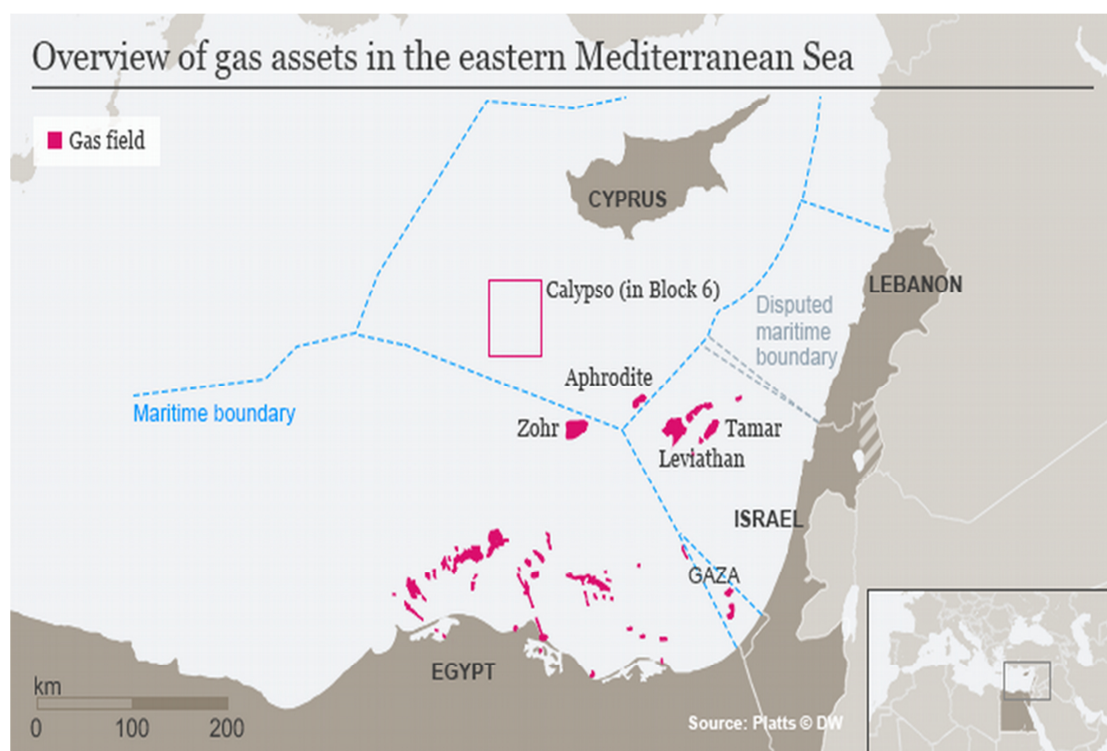
Οι νέες ανακαλύψεις Φ/Α (Εικόνα 20) στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη διαφοροποίηση της ΕΕ από τη Ρωσία. Το Φ/Α και το υγροποιημένο αέριο (LNG) της περιοχής αποτελεί μία κρίσιμη προοπτική στην αύξηση της ασφάλειας εφοδιασμού της ΕΕ μέχρι την οριστική απαλλαγή από τα ορυκτά καύσιμα. Από την ανάλυση των κοιτασμάτων αερίου της Ανατολικής Μεσογείου εξάγεται το συμπέρασμα ότι Αίγυπτος, Ισραήλ και Κύπρος έχουν τη δυνατότητα να παράγουν συνδυαστικά 9 bcf την ημέρα ενώ θα μπορούσαν να εξαγάγουν περίπου 2 bcf ημερησίως στην Ευρώπη μέχρι το 2025 καθώς και να καλύπτουν κάποιες εσωτερικές ανάγκες ανταλλαγών⁸⁶. Επίσης από τη συνολική συνδυασμένη παραγωγή υγροποίησης σε Damietta / Idku που εκτιμάται ότι θα φθάσει σε 7,93 bcm ετησίως, το 50% μπορεί να κατευθυνθεί προς την ΕΕ και να

⁸⁴ Εξαγοράστηκε αργότερα από την Shell.

⁸⁵ Επίσημος Ιστότοπος MEES, Παλαιστίνη, <https://www.mees.com/country/palestine> (πρόσβαση 12 - 09 - 2022).

⁸⁶ Taehwan Kim, Sang YoonShin (2021), Competition or cooperation? Οπ. π. α/α 40, σελ. 2.

συμβάλλει σημαντικά στην διαφοροποίηση των πηγών ενέργειάς της και την απομάκρυνση από το ρωσικό αέριο. Σαν ποσότητα αντιστοιχεί στο 80% του φυσικού αερίου που αναμένεται να καταλήγει στην Ευρώπη μέσω του αγωγού TANAP/TAP από το αζέρικο κοιτάσμα Σαχ Ντενίζ μέχρι το 2025⁸⁷. Για τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου, η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων Φ/Α θα αποφέρουν τεράστια κέρδη. Αν λάβουμε υπόψη ότι τα 1.000 cf αξίζουν 3 δολάρια τότε τα κοιτάσματα σε Zohr (Αίγυπτος) και Leviathan (Ισραήλ), με 30 tcf και 22 tcf θαμμένα στο καθένα, αξίζουν 90 και 66 δις δολάρια αντίστοιχα. Τα οφέλη λαμβάνουν μεγαλύτερη σημασία για κράτη με μικρές οικονομίες, όπως η Κύπρος και ο Λίβανος⁸⁸.

Εικόνα 20⁸⁹ : Τα κοιτάσματα Φ/Α που ανακαλύφθηκαν στην Ανατολική Μεσόγειο.

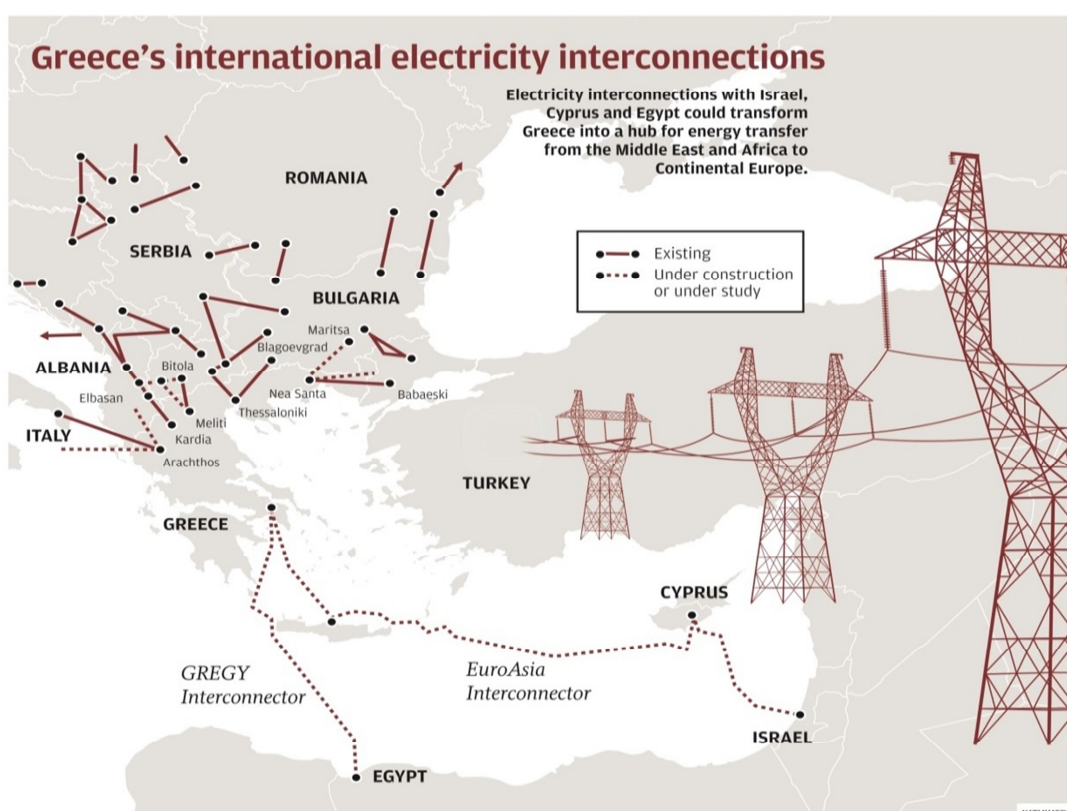
Τα φιλόδοξα σχέδια των υποθαλάσσιων ηλεκτρικών διασυνδέσεων LEG1, GREGY, EuroAsia αποτελούν επίσης σημαντικά ενεργειακά έργα πολλαπλών

⁸⁷ Theodoros Tsakiris, The Importance of EASTMEDiterranean Gas for EU Energy Security, Οπ. π. α/α 44, σελ. 46 - 47.

⁸⁸ Taehwan Kim, Sang YoonShin, Eastern Mediterranean Gas Discoveries : Local and Global Impact, May 2021, Middle East Policy, Vol 28 Issue 1, p 135 - 146 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mepo.12546>, σελ.12.

⁸⁹ Πηγή DW, <https://www.dw.com/en/Eastmed-gas-paving-the-way-for-a-new-geopolitical-era/a-49330250>, (πρόσβαση 15 - 8 - 2022).

προοπτικών. Τα τρία έργα μεταφέρουν αθροιστικά 6 GW με δυνατότητα επέκτασης στα 13 GW, ενοποιούν με αποδοτικό τρόπο ΑΕΠ, μειώνουν το ενεργειακό κόστος σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις, βελτιώνουν την ασφάλεια και την ποιότητα εφοδιασμού της Ένωσης και διευκολύνουν την ενεργειακή μετάβαση στην πράσινη ενέργεια. Ειδικότερα, ο LEG1 αναβαθμίζει την Κρήτη σε κόμβο διασύνδεσης των δικτύων της αφρικανικής Μεσογείου με τα ευρωπαϊκά ενώ οι GREGY και EuroAsia (Εικόνα 21), μετατρέπουν τη χώρα μας σε ενεργειακό πράσινο διάδρομο, αυξάνουν τη γεωπολιτική της αξία στην περιοχή των Βαλκανίων και γενικότερα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και ισχυροποιούν τα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας στην ΑΟΖ.

Εικόνα 21⁹⁰ : Οι διεθνείς ηλεκτρικές διασυνδέσεις GREGY - Interconnector και EuroAsia Interconnector που θα μεταφέρουν πράσινη ενέργεια στην Ελλάδα και από εκεί σε όλη την Ευρώπη.

⁹⁰ Επίσημος ιστότοπος εφημερίδας «ekathimerini» : Οι ελληνικές ηλεκτρικές διεθνείς διασυνδέσεις, <https://www.ekathimerini.com/economy/1197094/greece-eyes-green-energy-corridor-status/> (πρόσβαση 20 – 08 – 2022).

3. ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΩΝ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΑΘΡΑΚΩΝ

3.1. Προκλήσεις και Ενεργειακές Συμμαχίες στην Ανατολική Μεσόγειο

Οι ανακαλύψεις κοιτασμάτων Φ/Α στην Ανατολική Μεσόγειο ενίσχυσαν τις εντάσεις και τις αψιμαχίες για τις ΑΟΖ των παράκτιων κρατών και δημιούργησαν συνθήκες αναζήτησης και επίτευξης συμμαχιών ακόμα και μεταξύ κρατών με μακροχρόνιες διενέξεις. Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι εισήλθαν ως ιδρυτικά μέλη στον Διεθνή Οργανισμό EASTMEDiterranean Gas Forum - EMGF, προσβλέποντας σε οφέλη από την εκμετάλλευση του Φ/Α. Η διαμάχη μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστίνιων μπορεί να μην έχει οριστικά επιλυθεί ωστόσο, η συνεργασία τους για την παραγωγή και την μεταφορά Φ/Α στο πλαίσιο του EMGF μπορεί να αποτρέψει νέες συγκρούσεις μεταξύ τους. Η Αίγυπτος που κάποτε προσπάθησε να ηγηθεί του Αραβικού κόσμου με τα μεγάλα αποθέματα Φ/Α και τη μοναδική υποδομή LNG, αποκτά πλέον μεγαλύτερη επιρροή και ενισχύει τη θέση της. Το Ισραήλ και η Κύπρος συνομολόγησαν ενεργειακή συνεργασία με την Αίγυπτο η οποία εκτός τα οικονομικά οφέλη αναμένεται να ενισχύσει τη σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. Με άξονα την ενέργεια Κύπρος - Ελλάδα - Ισραήλ και Αίγυπτος - Ελλάδα - Ισραήλ συνομολόγησαν συμφωνίες συνεργασίας. Επίσης τα προσδοκώμενα κέρδη από την εκμετάλλευση των ενεργειακών πεδίων οδήγησαν δύο μακροχρόνιους εχθρούς, Ισραήλ και Λίβανο, σε μία ιστορική συμφωνία για την επίμαχη ζώνη στη θάλασσα. Η εξερεύνηση και η εκμετάλλευση των ενεργειακών τους πεδίων είναι σίγουρο ότι θα οδηγήσει σε περαιτέρω ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου και τα δύο κράτη να επωφεληθούν οικονομικά⁹¹. Ειδικότερα η Ελλάδα, η Κύπρος, το Ισραήλ και η Αίγυπτος θα πρέπει παράλληλα με τις ενεργειακές τους συνεργασίες να εργάζονται και για την περιφερειακή σταθερότητα της περιοχής. Η θαλάσσια ασφάλεια, η ασφάλεια των εγκαταστάσεων παραγωγής και μεταφοράς ενέργειας, τα τρομοκρατικά κτυπήματα ακραίων τζιχαντιστών είναι οι κυριότερες απειλές που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι τέσσερις χώρες στην περιοχή που αναπτύσσουν τις ενεργειακές τους πρωτοβουλίες. Θα πρέπει να αναπτύξουν στρατηγικούς δεσμούς με ΗΠΑ, NATO, ευρωπαϊκά κράτη αλλά και με ομοϊδέατες της περιοχής προκειμένου

⁹¹ Taehwan Kim, Sang YoonShin, Eastern Mediterranean Gas Discoveries, Οπ. π. α/α 88, σελ. 12.

να προστατεύσουν τα κοινά συμφέροντά τους⁹². Οι νέες αυτές εταιρικές σχέσεις που διαμορφώθηκαν με άξονα την ενέργεια οι οποίες τυγχάνουν και της αμερικανικής υποστήριξης, οι διμερείς συμφωνίες για τις ΑΟΖ μεταξύ των παράκτιων κρατών (Ισραήλ - Λίβανος, Κύπρος - Ισραήλ, Κύπρος - Λίβανος, Κύπρος - Αίγυπτος), η μερική οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών Ελλάδας - Αιγύπτου, ο αποκλεισμός της Τουρκίας από φόρουμ για το Φ/Α EMGF και από την κατασκευή του αγωγού Eastmed έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση της Τουρκικής προκλητικότητας που φιλοδοξεί να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου⁹³.

3.2. Η Τουρκική Προκλητικότητα

Μετά την επίτευξη συμφωνίας για τα θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ισραήλ – Λιβύης, η σημαντικότερη παραμένουσα διαμάχη αμφισβήτησης κυριαρχικών δικαιωμάτων στην περιοχή προέρχεται από την Τουρκία αναφορικά με την κυπριακή ΑΟΖ και την ελληνική υφαλοκρηπίδα. Οι εντάσεις και οι προκλήσεις από μέρους της Τουρκίας έχουν αυξηθεί από τον Σεπτέμβριο του 2011, όταν η ελληνοκυπριακή πλευρά ασκώντας τα κυριαρχικά της δικαιώματα προχώρησε με την αμερικανο – ισραηλινών συμφερόντων εταιρεία Noble Energy Inc⁹⁴ σε υπεράκτιες γεωτρήσεις στο κοίτασμα Aphrodite που μεγάλο μέρος του ανήκει στην ΑΟΖ του Ισραήλ. Η αμυντική συμφωνία που ακολούθησε μεταξύ Ισραήλ – Κύπρου προκάλεσε την οργισμένη αντίδραση της Τουρκίας, που απέστειλε πλοία στα κυπριακά πεδία ενέργειας, απείλησε για έρευνες στα Βόρεια του νησιού και υπέγραψε συμφωνία για την ΑΟΖ με το ψευδοκράτος. Η Τουρκία δεν αναγνωρίζει την Κυπριακή Δημοκρατία και το δικαίωμά της να εκτελεί μονομερώς έρευνες μέχρι τη διευθέτηση του Κυπριακού ζητήματος. Η Τουρκία αποδέχεται την πολιτική λύση της Ενωμένης Ομοσπονδιακής Κύπρου ή κάποια άλλη συμφωνημένη λύση του Κυπριακού ως απαραίτητη προϋπόθεση για την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων της νήσου. Η τουρκική πλευρά υποστηρίζει ότι μία Ενωμένη Ομοσπονδιακή Κύπρος θα μπορούσε να πουλήσει υδρογονάνθρακες στην ενεργοβόρα αγορά της Τουρκίας και μέσω των

⁹² Thanos Dokos, Energy Geopolitics in the Eastern Mediterranean: The Role of Greece στο Angelos Giannakopoulos, Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean, 2016, σελ. 45-46.

⁹³ Georgios Maris, Floros Flouros & Ioannis Galariotis, The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Οπ. π. α/α 78, σελ. 2.

⁹⁴ Όπως α/α 49.

τουρκικών αγωγών να μεταφερθεί κυπριακό Φ/Α στην Δυτική Ευρώπη⁹⁵. Ωστόσο, οι Ελληνοκύπριοι οφείλουν να διασφαλίσουν το δίκαιο μοίρασμα των κερδών με τους τουρκοκύπριους στο οποίο θα έχουν άμεση πρόσβαση σε περίπτωση επανένωσης του νησιού. Τα υπεράκτια κοιτάσματα εκτός της κερδοφορίας που θα αποφέρουν στις δύο κοινότητες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μία γέφυρα συνένωσης των δύο πλευρών. Οι Τούρκοι απειλούν και επιδεικνύουν μία διεκδικητική στάση απέναντι σε ένα αδύναμο αλλά κυρίαρχο κράτος της Κύπρου. Η τουρκική προκλητικότητα αποτελεί μέρος ενός συντονισμένου σχεδίου που στερείται κάθε αρχής του Διεθνούς Δικαίου αλλά εξυπηρετεί τον μεσομακροπρόθεσμο στόχο της Τουρκίας για συνεκμετάλλευση των κοιτασμάτων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και του Αιγαίου. Πάγια τακτική της Τουρκίας είναι να ενημερώνει το κοινό για τις προθέσεις της στοχεύοντας στον εθισμό του ακροατηρίου και την μελέτη των αντιδράσεων του και αναλόγως να προσαρμόζει την τελική της κίνηση⁹⁶. Οράματα - πρόκληση, όπως η «Γαλάζια Πατρίδα» μπορεί να φαντάζουν για μυθεύματα ή υπερβολικές απαιτήσεις αποτελούν όμως στρατηγικές φιλοδοξίες της Τουρκίας. Επίσης η τουρκική επιχειρηματολογία προσπαθεί να παρουσιάσει την Ελλάδα ως η χώρα που παραβιάζει τις Συνθήκες της Λωζάνης και των Παρισίων αναφερόμενη στις στρατιωτικές δυνάμεις των νησιών. Η Τουρκία όμως, είναι μία από τις ελάχιστες χώρες που δεν έχει υπογράψει και κυρώσει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του ΟΗΕ (UNCLOS) που αποτελεί ένα διεθνές ρυθμιστικό πλαίσιο για τις δράσεις των κρατών στη θάλασσα⁹⁷. Στο πλαίσιο αυτό, στο άρθρο 121. παρ.2,3 της Συνθήκης δηλώνεται, ότι τα νησιά, ανεξαρτήτου μεγέθους, έχουν όλα ΑΟΖ, όπως και οι χερσαίες εκτάσεις, αρκεί να μπορούν να συντηρούν ανθρώπινο μόνιμο πληθυσμό ή οικονομική δραστηριότητα⁹⁸. Αμφισβητώντας το άρθρο 121 και άρα το κυριαρχικό δικαίωμα των ελληνικών νησιών και της Κύπρου σε ΑΟΖ προσπαθεί να

---

⁹⁵ Vedat Yorucu – Ozay Mehmet, *The Southern Energy Corridor : Turkey's Role in European Energy Security*, Springer International Publishing, Ottawa 2018, σελ. 133 - 134

⁹⁶ Γιάννης Μανιάτης, *Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις*, Οπ. π. α/α 75, σελ. 24.

⁹⁷ Charles Ellinas, *Energy and Geopolitics in the Eastern Mediterranean*, February 2022, Atlantic Council, Global Energy Center, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/energy-and-geopolitics-in-the-eastern-mediterranean/>, σελ. 4

⁹⁸ UNCLOS Part VIII Article 121. Regime of islands σελ. 66, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

δημιουργήσει τετελεσμένα και νομιμοποίηση υπογράφοντας συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ και μνημόνιο στρατιωτικής συνεργασίας με τη Λιβύη⁹⁹.

Η Τουρκία και η Ελληνοκυπριακή πλευρά, έχουν ανταγωνιστικές γεωπολιτικές επιδιώξεις στις οποίες η διάσταση της ενέργειας παίζει καθοριστικό ρόλο. Η Τουρκία, η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ είναι εισαγωγείς ενέργειας και ως εκ τούτου οι ενεργειακοί πόροι παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής τους πολιτικής¹⁰⁰. Η Τουρκία και η Ελλάδα ειδικότερα συναγωνίζονται ποιός θα αναδειχθεί διεθνής ενεργειακός κόμβος της περιοχής που θα τους αποφέρει οικονομικά οφέλη και ενίσχυση της γεωπολιτικής τους επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο και στην ΕΕ. Ο πόλεμος στην Ουκρανία αναβάθμισε τον στρατηγικό ρόλο των κοιτασμάτων της περιοχής στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης. Η ΕΕ έχει τεράστια συμφέροντα από τις ενεργειακές πηγές της Ανατολικής Μεσογείου και η τεράστια αγοραστική της δύναμη θα πρέπει να λειτουργήσει σταθεροποιητικά στους φόβους της Τουρκίας αλλά σε καμία περίπτωση εις βάρος δύο κρατών-μελών της, Ελλάδας και Κύπρου¹⁰¹.

3.3. Ο Διεθνής Οργανισμός EASTMEDiterranean Gas Forum – EMGF

Στις 16 Ιανουαρίου 2020 υπογράφηκε στο Κάιρο το καταστατικό σύστασης του διεθνή οργανισμού EASTMEDiterranean Gas Forum - EMGF από τα επτά ιδρυτικά του μέλη (Γαλλία, Ιταλία, Αίγυπτο, Ελλάδα, Ισραήλ, Παλαιστίνη, Ιορδανία). Σκοπός του οργανισμού είναι η συνεργασία στην εξερεύνηση, παραγωγή και προώθηση των εξαγωγών του αερίου της Ανατολικής Μεσογείου και η δημιουργία μίας βιώσιμης αγοράς¹⁰². Στο εν λόγω φόρουμ, η ΕΕ, οι ΗΠΑ και η Παγκόσμια

---

⁹⁹ Yavuz Toraman, Turkey's Role In Silk Road Routes: Energy Supply Security of European Union After Ukraine – Russian War, Vol.9, Issue1, 16 - 26, March 2022, <https://dergipark.org.tr/en/pub/jmml/issue/69791/1112356>, σελ. 19 – 20.

¹⁰⁰ Heinz-Jürgen Axt, Conflicts and Global Powers in the Eastern Mediterranean. An Introduction, στο Sabine Rutar, Comparative Southeast European Studies (COMPSEES), Walter De Gruyter Oldenbourg, volume 70, Issue 3, Berlin/Boston 2022, <https://www.degruyter.com/journal/key/soeu/html>, σελ.2 - 4.

¹⁰¹ Emile Badarin and Tobias Schumacher, The Eastern Mediterranean Energy Bonanza, στο Conflicts and Global Powers in the Eastern Mediterranean, 2022, σελ. 414.

¹⁰² Taehwan Kim, Sang YoonShin, Eastern Mediterranean Gas Discoveries, Middle East Policy, Οπ. π. α/α 88, σελ. 136 - 137.

Τράπεζα συμμετέχουν με το ρόλο του παρατηρητή. Αντίθετη στις επιδιώξεις του οργανισμού είναι η Τουρκία. Οι Τούρκοι απορρίπτουν και αντιτίθενται σε κάθε σχέδιο εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων της περιοχής στο οποίο δεν συμμετέχουν. Μία περίπτωση τουρκικής αμφισβήτησης, αποτελεί το φιλόδοξο διεθνές σχέδιο της κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ, Eastmed. Η επιθετική συμπεριφορά της Τουρκίας απέναντι στο φωτεινό παράδειγμα συνεργασίας του EMGF αποτελεί μέρος του μίγματος των στρατηγικών επιλογών που έχει υιοθετήσει η Τουρκία ως ανερχόμενη δύναμη στην περιοχή της Νοτιανατολικής Μεσογείου προκειμένου να στρέψει την ισορροπία δυνάμεων προς την πλευρά της¹⁰³. Ωστόσο, το φόρουμ EMGF αποτελεί μία ευκαιρία συνεργασίας με οικονομικά και πολιτικά οφέλη στην οποία η Τουρκία δεν πρέπει να γυρίζει την πλάτη. Εάν θέλει να συμμετάσχει στην ταχέως αναπτυσσόμενη αγορά Φ/Α της Ανατολικής Μεσογείου, το φόρουμ της παρέχει ένα παράθυρο ευκαιρίας. Η συνεργασία για το Φ/Α θα μπορούσε να λειτουργήσει εποικοδομητικά για διπλωματική επίλυση του κυπριακού και του ζητήματος της ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Η Ένωση για τη Μεσόγειο (UfM) στην οποία ανήκουν οι χώρες του EMGF αλλά και η Τουρκία θα μπορούσε να διαδραματίσει γεφυροποιό ρόλο για τη συμμετοχή της Τουρκίας στο φόρουμ Φ/Α¹⁰⁴.

3.4. Η Συμφωνία Οριοθέτησης για τις ΑΟΖ μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου

Μία μακροχρόνια διαμάχη αναφορικά με τις ΑΟΖ και τα θαλάσσια σύνορα τους αποφάσισαν να τερματίσουν το Ισραήλ και ο Λίβανος. Στις 27 Οκτωβρίου 2022, τα δύο κράτη ύστερα από συνομιλίες υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και με τη διαμεσολάβηση των ΗΠΑ, υπέγραψαν μία ιστορική συμφωνία βάζοντας τέρμα σε μία διαφορά δέκα ετών. Η ναυτιλιακή αυτή συμφωνία μπορεί να μην επιλύει οριστικά τις διαφορές τους, ωστόσο οριοθετεί το πλευρικό όριο και διευκολύνει τα δύο κράτη να προχωρήσουν σε υπεράκτιες εξορύξεις σε μία αμφισβητούμενη θαλάσσια έκταση 330

---

¹⁰³ Georgios Maris, Floros Flouros & Ioannis Galariotis, *The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean*, 2022, *Οπ. π. α/α* 78, σελ. 1, 7.

¹⁰⁴ Michaël Tanchum, *Eastern Mediterranean Energy and Regional Cooperation: Outlook*, University of Navarra, Austrian Institute for European and Security Policy (AIES), IEMed, 2022 Vienna <https://www.iemed.org/publication/eastern-mediterranean-energy-and-regional-cooperation-2021-outlook/>, σελ. 6

τετραγωνικών μιλίων. Το Ισραήλ μπορεί πλέον να προχωρήσει με ασφάλεια στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων Karish χωρίς να ανησυχεί από τις απειλές της Χεζμπολάχ. Από την άλλη πλευρά ο Λίβανος νομιμοποιείται χάρη της συμφωνίας να προχωρήσει την έρευνα στο μεγάλο κοιτάσμα Qana με σκοπό την αξιοποίησή του εντός της επόμενης πενταετίας. Η εκμετάλλευση του κοιτάσματος Qana αναμένεται να βγάλει την οικονομία του Λιβάνου από το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται και επιπρόσθετα ενδιαφέρει την Ελλάδα και την Κύπρο αφού θα μπορούσαν ποσότητες λιβανέζικου Φ/Α να συνδεθούν με τις προοπτικές του Eastmed. Ειδικότερα για την Κύπρο θα αποτελούσε θετική εξέλιξη μία πιθανή επέκταση της συμφωνίας για την οριοθέτηση της ΑΟΖ Κύπρου – Λιβάνου. Η Λευκωσία από το 2007 αναμένει από την Βηρυτό την επικύρωση συμφωνίας οριοθέτησης της ΑΟΖ που συμπεριλαμβάνει και το βόρειο τμήμα της νήσου. Με αυτό τον τρόπο θα ακύρωνε τις προσπάθειες και τις αντίστοιχες προτάσεις του ψευδοκράτους για τον καθορισμό της δικής του ΑΟΖ. Το 2019, ως απάντηση στις τουρκικές παράνομες αξιώσεις σε ποσοστό 44% της κυπριακής ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, η Κύπρος κατέθεσε μονομερώς στη Γραμματεία του ΟΗΕ τα όρια της ΑΟΖ στη βάση της μέσης γραμμής¹⁰⁵. Η επίτευξη συμφωνίας με το Λίβανο θα προσέδιδε κύρος και θα ισχυροποιούσε τη θέση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η επίτευξη συμφωνίας Λιβύης – Ισραήλ πρέπει να αξιοποιηθεί κατάλληλα από τη Λευκωσία και να επεκταθεί σε μία τριγωνική συμφωνία Κύπρου - Λιβύης - Ισραήλ προκειμένου να διασφαλιστούν τα συμφέροντα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

---

¹⁰⁵ Νίκος Χριστοδουλίδης, Η Τουρκία θέλει η Κύπρος να χάσει το 44% της ΑΟΖ, <https://energyexpress.gr/news/hristodoylidis-i-toyrkia-thelei-i-kypros-na-hasei-44-tis-aoz>, (πρόσβαση 22 - 09 - 2022).

4. Ο ΔΙΑΣΥΝΔΕΤΗΡΙΟΣ ΑΓΩΓΟΣ EASTERN MEDITERRANEAN (EASTMED)

4.1. Ο Αγωγός Eastmed με Αριθμούς

Η συζήτηση για την κατασκευή του αγωγού ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 2000, όταν το Ισραήλ άρχισε την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων Φ/Α που είχε ανακαλύψει στις ακτές του. Το 2011, έγινε το επόμενο στάδιο της σχεδίασης του αγωγού με πρωταγωνιστή την ελληνική πλευρά. Οι ελληνικές αρχές καταβάλανε έντονες διπλωματικές προσπάθειες για να αναδείξουν τη σημασία του αγωγού στην ενεργειακή ανεξάρτηση της ΕΕ από τη Ρωσία και η κατασκευή του αγωγού να αναγνωριστεί ως το κορυφαίο ενεργειακό έργο στη λεκάνη της Μεσογείου. Οι προσπάθειες τελεσφόρησαν το 2013, όταν το έργο εντάχθηκε στα κορυφαία Ευρωπαϊκά Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος (PCI) που απαιτεί ειδική χρηματοδότηση. Οι προκαταρκτικές μελέτες του έργου χρηματοδοτήθηκαν από την Ένωση με επιχορηγήσεις της τάξεως των 34.5000.00 ευρώ. Το 2020 υπογράφηκε στην Αθήνα η τριμερής συμφωνία μεταξύ της Ελλάδας της Κύπρου και του Ισραήλ για την κατασκευή του αγωγού.

Ο αγωγός έχει σχεδιαστεί να ξεκινήσει 170 χιλιόμετρα από την νότια ακτή της Κύπρου, θα έχει μήκος 1.900 χιλιόμετρα από τα οποία 1.340 χιλιόμετρα θα είναι υποθαλάσσια (θα είναι ο βαθύτερος υποθαλάσσιος αγωγός στον πλανήτη) και θα καταλήγει δια μέσω της Ελλάδας (Κρήτη – Πελοπόννησος - Ήπειρος) στο Οτράντο της Ιταλίας. Σύμφωνα με τους ειδικούς αρχικά θα μεταφέρει 10 bcm Φ/Α ετησίως και δύναται να φτάσει τα 20 bcm (706 bcf). Η κατασκευή του θα διαρκέσει 5 χρόνια και το κόστος του υπολογίζεται σε 6,1 δις ευρώ (+20%)¹⁰⁶ μαζί με τα έξοδα του αγωγού ΠΟΣΕΙΔΩΝ που θα συνδέσει την Θεσπρωτία με την Ιταλία. Το 2022 όμως, σημαντικές εξελίξεις σχετικά με το αέριο της περιοχής έχουν σαν αποτέλεσμα να μην θεωρείται πια βιώσιμος ο αγωγός. Τον Ιανουάριο του 2022, η κυβέρνηση Μπάιντεν απέσυρε ξαφνικά την υποστήριξη στον σχεδιαζόμενο αγωγό Eastmed που είχε στηρίξει η κυβέρνηση Τραμπ. Οι Αμερικάνοι διευκρίνισαν ότι η άρση δεν

---

¹⁰⁶ Γιάννης Μανιάτης, Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις, Οπ. π. α/α 76, σελ. 27.

περιλαμβάνει τα δύο σχέδια ηλεκτρικής διασύνδεσης του «EuroAsia Interconnector» και του «EuroAfrica Interconnector». Την ίδια περίοδο απεσταλμένοι Αμερικανοί αξιωματούχοι συμμετείχαν σε συνομιλίες προκειμένου να επιλυθούν διαφορές θαλάσσιων συνόρων και της εκμετάλλευσης αερίου σε αμφισβητούμενες περιοχές μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ¹⁰⁷. Με τις αποφάσεις τους, οι ΗΠΑ υποστηρίζουν έμμεσα την μεταφορά του φυσικού αερίου στην Ευρώπη μέσα από το Τουρκικό έδαφος. Αν και τον τελευταίο καιρό οι Αμερικάνοι «τιμωρούν» τον Ερντογάν ωστόσο, διαφαίνεται ότι δεν θέλουν να χάσουν έναν Νατοϊκό μεγάλο σύμμαχο. Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν μία λογική της συνεκμετάλλευσης των κοιτασμάτων της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής¹⁰⁸ κρατούν ίσες αποστάσεις από Ελλάδα, Τουρκία και Κύπρο και είναι υπέρ της τουρκικής συμμετοχής στα ενεργειακά σχέδια της περιοχής. Επιπλέον οι ΗΠΑ προτιμούν το LNG προκειμένου από τη μία να αποφεύγονται εξαρτήσεις που δημιουργούν οι αγωγοί τύπου Ρωσίας - ΕΕ από την άλλη οι Αμερικάνοι θέλουν να εξάγουν το δικό τους LNG.

4.2. Οι Εχθροί και οι Φίλοι του Αγωγού Eastmed

Επικριτές του αγωγού πιστεύουν ότι τα υπαρκτά σήμερα Ισραηλινά κοιτάσματα (416 bcm) δεν μπορούν να δικαιολογήσουν την κατασκευή του ακριβού Eastmed. Ακόμη υποστηρίζουν ότι οι εκτιμήσεις για τις εκμεταλλεύσιμες ποσότητες του Κυπριακού αερίου θέλουν χρόνο για να επιβεβαιωθούν και όταν αυτό συμβεί η ολοκλήρωση της εκμετάλλευσης τους έχει ως ικανή και αναγκαία συνθήκη την επίλυση του Κυπριακού. Επίσης ισχυρίζονται ότι, η Αίγυπτος που διαθέτει αποδεδειγμένα 2,186 tcm μπορεί να τροφοδοτεί την Ευρώπη με αέριο αφού διαθέτει την απαραίτητη υποδομή με δύο μονάδες υγροποίησης του αερίου στην Damietta και στο Idku. Το 2018, ο τομέας Φ/Α της Αιγύπτου αντιπροσώπευε το 15% του ΑΕΠ της χώρας¹⁰⁹ και συνεχώς αυξάνεται όσο αυξάνεται η παραγωγή και η εξαγωγή LNG. Το

---

¹⁰⁷ Joshua Krasna (2022), Politics, War and Eastern Mediterranean Gas, The Moshe Dayan Center (MDC), 2022 <https://dayan.org/content/politics-war-and-eastern-mediterranean-gas>, σελ. 3.

¹⁰⁸ Άλκης Γαλδαδάς (2020), Φυσικό αέριο: Οι υπόγειοι δρόμοι του. Το δίκτυο των αγωγών μεταφοράς του φυσικού αερίου γίνεται ολοένα και πιο πυκνό, στο Σωτήρης Ντάλης MARE NOSTRUM : Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου, σελ. 412.

¹⁰⁹ T. El-Molla, Natural Gas accounts for 15% of Egypt GDP', Egypt Oil & Gas, 2018, <https://egyptoil->

δεύτερο τρίμηνο του 2021 οι εξαγωγές LNG της Αιγύπτου αυξήθηκαν κατά 47% ενισχύοντας τον ρόλο της ως βασικό κέντρο υδροποίησης του αερίου στην περιοχή. Ως εκ τούτου η κατασκευή του Eastmed δεν αποτελεί προτεραιότητα για την Αίγυπτο. Δύναται να εξάγει LNG προς την Ευρώπη και την αγορά της Ανατολικής Ασίας αποκομίζοντας μεγάλα κέρδη. Συνδυαστικά λοιπόν τα πεπερασμένα κοιτάσματα του Ισραήλ, τα δυνητικά κοιτάσματα της Κύπρου και η προτίμηση της Αιγύπτου σε LNG υποδομές έχουν καταστήσει μη βιώσιμο το πρότζεκτ του Eastmed¹¹⁰.

Ωστόσο, αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν την σπουδαιότητα του αγωγού και είναι υπέρμαχοι της κατασκευής του. Ισχυρίζονται ότι, το έργο είναι εμπορικά βιώσιμο και ικανοποιεί τους στόχους που έθεσε η ΕΕ με την Πράσινη Συμφωνία (Green Deal)¹¹¹. Σύμφωνα με προκαταρκτική συγκριτική μελέτη¹¹² που εκπονήθηκε ανάμεσα στον EastMed και της κατασκευής μονάδας χερσαίου LNG ή της κατασκευής πλωτής μονάδας FSRU αποδείχθηκε ότι, το κόστος κατασκευής και διαμετακόμισης στον καταναλωτή είναι το ίδιο με τις δύο άλλες εναλλακτικές λύσεις. Επίσης το σύνολο των αρχικών μελετών (Pre - Feed Studies)¹¹³ του έργου που εκπονήθηκαν από το 2015 και ολοκληρώθηκαν το 2018, επιβεβαίωσαν εκτός από την οικονομική βιωσιμότητα/εμπορική ανταγωνιστικότητα του πρότζεκτ και την επιτυχή έκβαση του τεχνικού εγχειρήματος. Εικάζεται ακόμη ότι, η συνεχόμενη τεχνολογική εξέλιξη στον τομέα των αγωγών αναμένεται να βελτιώσει περαιτέρω τη δυναμικότητα του αγωγού κάτι που μεταφράζεται σε μείωση των εξόδων και αύξηση των εσόδων. Τα τελικά αποτελέσματα των μελετών για τη βιωσιμότητα του αγωγού

[gas.com/news/el-molla-natural-gas-accounts-for-15-of-egypt-gdp](https://www.gas.com/news/el-molla-natural-gas-accounts-for-15-of-egypt-gdp) (πρόσβαση 15 - 08 - 2022).

¹¹⁰ Aylin G. Gürzel Aka, Aslihan Engin Bozoglu, Isbandiyar Hashimov, Afet Pulhan, The 'new great game' in the Eastern Mediterranean, Israel Affairs Vol. 28, Issue 1, p 16 - 27, December 2021, https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13537121.2022.2017133?casa_token=mCvnujUFbeMAAAAA%3ADMVNtrTvXM9vqWXIptfEgRCv%E2%80%A6, σελ. 9.

¹¹¹ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Μια Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_el (πρόσβαση 19 - 4 - 2022).

¹¹² Γιάννης Μανιάτης, Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις, Οπ. π. α/α 76, σελ. 29.

¹¹³ Επίσημος Ιστότοπος Διασυνδεδετήριος Αγωγός EastMed, ΔΕΠΑ, <https://depa-int.gr/eastern-mediterranean-pipeline/> και World Energy News, Όλα τα στοιχεία, μελέτες και προοπτικές για τον EASTMED, <https://www.worldenergynews.gr/index.php?id=41211> (πρόσβαση 18 - 04 - 2022).

αναμένονται από τον φορέα υλοποίησης¹¹⁴ ωστόσο, οι πρόσφατες αποφάσεις της ΕΕ για την ταχεία απεξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο αλλά και η εκτόξευση των τιμών, ωθούν τους υποστηρικτές του Eastmed να υπερθεματίζουν υπέρ της αναγκαιότητας του αγωγού. Η λειτουργία του αγωγού δεν λειτουργεί ανταγωνιστικά και δεν εμποδίζει την ανάπτυξη υποδομών LNG. Η συνεχόμενη αύξηση ζήτησης αερίου στην ΕΕ επιτρέπει ο αγωγός να λειτουργεί συνδυαστικά με τις εξαγωγές LNG της Αιγύπτου¹¹⁵. Η συνδυαστική εκμετάλλευση LNG και Eastmed υπολογίζεται σε 0,85 tcf ετησίως μέχρι το 2025. Η εν λόγω ποσότητα αερίου μπορεί να αποτελεί το 4,3% του συνολικού όγκου αερίου που καταναλώνει ετησίως η Ένωση ωστόσο, είναι σημαντική για την απεξάρτησή της από το ρωσικό αέριο. Επιπρόσθετα ο αγωγός δύναται να συνδυαστεί με τεχνολογικές καινοτομίες στον τομέα της καθαρής ενέργειας, όπως την παραγωγή υδρογόνου από ΑΠΕ και την μεταφορά του υδρογόνου προσμεγμιμένου με φυσικό αέριο¹¹⁶. Μακροπρόθεσμα, αυτοί οι αγωγοί μπορούν επίσης να επαναχρησιμοποιηθούν πλήρως για τη μεταφορά καθαρού υδρογόνου μόλις αυξηθεί η προσφορά και η ζήτηση¹¹⁷. Συνεπώς ο αγωγός μπορεί να λειτουργήσει συνδυαστικά με τα σχέδια ανάπτυξης υποδομών LNG και ακόμη να ακολουθήσει τις καινοτομίες και να μετατραπεί σε «πράσινο» αγωγό. Τέλος ακόμη ένα όφελος του αγωγού σε πολιτικό επίπεδο όμως, είναι ότι η αναγκαία ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών της περιοχής για την ανάπτυξη των ενεργειακών υποδομών, όπως στην περίπτωση Αιγύπτου - Ισραήλ - Κύπρου - Ελλάδας¹¹⁸ μπορεί να αποτελέσει αιτία για διευθέτηση έστω σε πρακτική βάση των χρόνιων αντιπαραθέσεων (Κυπριακό πρόβλημα, Τουρκική προκλητικότητα)¹¹⁹ όπως επιτεύχθηκε με τη συμφωνία Λιβάνου - Ισραήλ. Η Ελληνοκυπριακή πλευρά όλα

---

¹¹⁴ Αναλυτικά η εξέλιξη των ερευνών στο ΔΕΠΑ, Διασυνδεδημένος Αγωγός East Med, <https://depa-int.gr/eastern-mediterranean-pipeline/>

¹¹⁵ Γιάννης Μανιάτης, Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις, Οπ. π. α/α 76, σελ. 29.

¹¹⁶ Κωστής Χατζηδάκης, Η διεθνής ενεργειακή πολιτική μας στο MARE NOSTRUM: Μετα-τοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου, Επιμέλεια Σωτήρης Ντάλης, 2020, σελ. 365 - 366.

¹¹⁷ Ioannis N. Grigoriadis and Constantine Levoyannis), Winds of Change in the Eastern Mediterranean: Between Hydrocarbons and Renewable Energy Geopolitics, 2021, σελ. 9.

¹¹⁸ Θεόδωρος Τσακίρης, Η Ελληνική Ενεργειακή Γεωπολιτική από τη Βαλκανική έως τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, 2018, σελ. 36 - 37.

¹¹⁹ Sam Pryke, Explaining Resource Nationalism, , Global Policy, (Volume 8, Issue 4), November 2017, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1758-5899.12503>, σελ.4 - 5.

αυτά τα χρόνια επιβιώνει σε ένα ασταθές περιβάλλον που την ανάγκασε να ενισχύσει την περιφερειακή της ασφάλεια. Αποτελεί την γεωγραφική και πολιτιστική γέφυρα μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής και έχει μεσολαβήσει για την επίλυση των διαφορών. Οι υδρογονάνθρακες και ειδικότερα ο Eastmed θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα καλό κίνητρο για την εμπέδωση της ειρήνης στην περιοχή¹²⁰.

4.3. Η Σπουδαιότητα του Αγωγού Eastmed για Ελλάδα και Κύπρο

Για τους Έλληνες ο αγωγός Eastmed σημαίνει ενεργειακή ανεξαρτησία, πρόσβαση σε φθινό Φ/Α που θα επιφέρει σημαντική μείωση του ενεργειακού κόστους σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά της τάξεως του 40%, θέσεις εργασίας και ανάδειξη της χώρας σε ενεργειακό κόμβο¹²¹. Το φιλόδοξο σχέδιο του αγωγού προβλέπει αρχικά τη χρήση του για τη μεταφορά Φ/Α από τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου στην Βορειοδυτική Ευρώπη ενώ στο μέλλον ο αγωγός μπορεί να μεταφέρει πράσινο υδρογόνο. Το Ισραήλ, ο Λίβανος, η Αίγυπτος και η Κύπρος θα προμηθεύουν την Ευρώπη με φθινό Φ/Α μέσω του αγωγού που θα διέρχεται από την Κρήτη, την Ηπειρωτική Ελλάδα και από εκεί στην Ιταλία. Η κατασκευή του αγωγού είναι σύμφωνη με την ευρωπαϊκή στρατηγική απανθρακοποίησης που επιχειρείται στο πλαίσιο της πράσινης μετάβασης μέχρι το 2050 με τη χρήση του Φ/Α ως μεταβατικού καυσίμου. Ο αγωγός μπορεί ακόμα να αποτελέσει ένα χρήσιμο γεωστρατηγικό όπλο στα χέρια της Ελλάδας. Η τριμερής ενεργειακή συμφωνία Ισραήλ - Κύπρου - Ελλάδας για εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου με έναν αγωγό που δεν θα διέρχεται από την Τουρκία, θα αναβαθμίσει τον ρόλο της Κύπρου και της Ελλάδας στην παγκόσμια ενεργειακή σκακιέρα και θα συμβάλλει στην διεθνή καταδίκη των παράνομων τουρκικών διεκδικήσεων σε Μεσόγειο και Αιγαίο. Η δημιουργία του αγωγού αποτελούσε διακαή πόθο όλων των ελληνικών κυβερνήσεων γι' αυτό και η άρση υποστήριξης προς τον αγωγό από τις ΗΠΑ απογοήτευσε αν και το πρότζεκτ του Eastmed είχε δεχτεί εδώ και καιρό πλήθος αντεπιχειρημάτων.

---

¹²⁰ Charalambos Tsardanidis, Greece's Changing role in the Eastern Mediterranean, στο Zenonas Tziarras, The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security, Report 3, Peace Research Institute Oslo, Friedrich – Ebert – Stiftung, Nikosia 2019, σελ 87.

¹²¹ Γιάννης Μανιάτης, Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις, Οπ. π. α/α 76, σελ. 27.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ενέργεια σχετίζεται με το κόστος ενός μεγάλου μέρους της παραγωγής το οποίο αυξάνεται στην περίπτωση που η τιμή της ενέργειας αυξάνεται ή η πρόσβαση σε ενέργεια γίνεται δυσκολότερη. Η απρόσκοπτη εξασφάλιση επαρκών ποσοτήτων ενεργειακών αγαθών σε λογικές τιμές αποτελεί φλέγον ζήτημα για την ΕΕ αφού συνδέεται άμεσα με την ευημερία των πολιτών της. Η ΕΕ καλύπτει το 55% των ενεργειακών της αναγκών με εισαγωγές και η ενεργειακή της ασφάλεια είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων με κυριότερους τον έλεγχο και τη διαφοροποίηση των πηγών και τον οδών μεταφοράς της ενέργειας και συνεπώς οι εξωτερικές πολιτικές ασφαλείας παίζουν καθοριστικό ρόλο. Τα τελευταία χρόνια η εξίσωση της ασφαλείας εφοδιασμού έχει μεγαλώσει. Η ΕΕ με την GREEN DEAL έθεσε ως κύρια πολιτικής της μέχρι το 2030 την μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε ποσοστό 55% σε σχέση με αυτά του 1990 και μηδενικές εκπομπές μέχρι το 2050. Ωστόσο, η πρόσφατη αύξηση των τιμών και η ρήξη με τη Ρωσία προκάλεσαν μέγιστη ενεργειακή κρίση και ανέδειξαν ότι η πράσινη μετάβαση δεν είναι αυτοσκοπός. Η αύξηση του ρυθμού απαλλαγής από τις ανθρακούχες εκπομπές που επιθυμούν τα κ-μ είναι πολύ πιθανό να δημιουργήσει αυξημένη εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και να οδηγήσει σε αποσταθεροποίηση της αγοράς. Οι προκλήσεις από την μετάβαση στην πράσινη ενέργεια πρέπει να μετατραπούν σε ίσες ευκαιρίες για όλα τα κ-μ της κοινότητας και χωρίς αποκλεισμούς. Η τρέχουσα ενεργειακή κρίση πρέπει να λειτουργήσει σαν καταλύτης για την ανάπτυξη μίας ισχυρής κοινής πολιτικής έναντι των προμηθευτών ενέργειας αλλά και τη δημιουργία μία σταθερής - ελεγχόμενης μεταβατικής περιόδου προς την πράσινη ενέργεια. Μέχρι τώρα τα κ-μ δεν είχαν καταφέρει να ενώσουν τις φωνές τους στις ενεργειακές τους συναλλαγές. Η έλλειψη ενότητας στα ενεργειακά θέματα έτυχε κατάλληλης εκμετάλλευσης από τη Ρωσία, η οποία καθόριζε τις τιμές της αγοράς ανάλογα με τις πολιτικές σχέσεις που είχε με το κάθε κ-μ. Μία ενωμένη ενεργειακά Ευρώπη παρουσιάζει μία τεράστια αγορά 27 κ-μ προσδίδοντας μεγάλη διαπραγματευτική δυνατότητα στις συνομιλίες με τους προμηθευτές.

Τα ενεργειακά κοιτάσματα που ανακαλύφθηκαν τα τελευταία χρόνια στην περιοχή κυρίως σε Φ/Α, η πρόταση κατασκευής του αγωγού Eastmed για τη μεταφορά του Φ/Α, η κατασκευή υποδομών υγροποίησης Φ/Α και μεταφοράς LNG,

η παραγωγή και μεταφορά του πράσινου υδρογόνου μέσω του Eastmed σε περίπτωση κατασκευής του, η παραγωγή και μεταφορά καθαρής ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρώπη με υποθαλάσσια καλώδια είναι κάποιες από τις περιφερειακές επιλογές εφοδιασμού που προσφέρει η Ανατολική Μεσόγειος στην ΕΕ και που λόγω της κρίσης πρέπει να λάβουν πολιτική προτεραιότητα υπερβαίνοντας τα οικονομικά κριτήρια. Τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων της Ανατολικής Μεσογείου μπορεί να είναι πεπερασμένα, ωστόσο μπορούν να αποτελέσουν μία ισχυρή προοπτική διαφοροποίησης της Ένωσης από τον ρωσικό εφοδιασμό στο μεσοπρόθεσμο μέλλον. Η ΕΕ λόγω εγγύτητας με την περιοχή ίσως αποτελεί την καταλληλότερη αγορά διάθεσης του Φ/Α της Ανατολικής Μεσογείου. Άμεση προτεραιότητα πρέπει να λάβει και η κατασκευή του Eastmed. Η κερδοφορία του έργου αμφισβητήθηκε έντονα και η διαμάχη των οικονομικών ζωνών μεταξύ των χωρών στην Ανατολική Μεσόγειο επιβράδυναν ακόμη περισσότερο την έναρξη του έργου, η προστιθέμενη αξία του οποίου θα βελτιώσει περαιτέρω την ενεργειακή ασφάλεια της Ένωσης.

Το συγκεκριμένο τμήμα όμως, της Μεσογείου είναι μία ετερόκλητη, ασύνδετη και πολυπρόσωπη γεωπολιτική περιοχή. Τα γεωπολιτικά σχέδια Ισραήλ, Κύπρου, Ελλάδας και Αιγύπτου δείχνουν να επικαλύπτονται και έριξαν γέφυρες συνεργασίας σε ένα ρευστό και πολύπλοκο περιβάλλον ασφαλείας προκαλώντας τον εκνευρισμό της Τουρκίας. Οι προκλήσεις της Τουρκίας απότοκος της στρατηγικής της να αναδειχθεί ηγεμόνας της περιοχής θα πρέπει να τύχουν ενιαίας αντιμετώπισης από του υπόλοιπους δρώντες αποφεύγοντας τις ρήξεις και δίδοντας χώρο στις δημιουργικές δυνάμεις. Η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων της Ανατολικής Μεσογείου θα ενισχύσει οικονομικά τις χώρες κατόχους των κοιτασμάτων, μεταξύ των οποίων και δύο κ-μ της ΕΕ (Ελλάδα - Κύπρος), και θα συμβάλει καθοριστικά στην ενίσχυση της σταθερότητας σε μία πολύπαθη περιοχή.

Η Ελλάδα και η Κύπρος θα πρέπει να αναπτύξουν μία κοινή ενεργειακή στρατηγική προκειμένου μέσω της ενέργειας εκτός των προσδοκώμενων οικονομικών οφελών και την ευημερίας των λαών της περιοχής να υποστηρίξουν και να προωθήσουν συντονισμένα τα εθνικά συμφέροντα. Η ενεργειακή στρατηγική θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στα νέα δεδομένα των ενεργειακών ανακαλύψεων και ανοικτή σε επικοινωνίες και συνεργασίες. Ειδικότερα η Κύπρος θα πρέπει να συνεχίσει τις προσπάθειες εξερεύνησης και εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων της. Η

τακτική της ανάθεσης των ερευνών σε μεγάλες διεθνείς εταιρείες αποδείχτηκε σωστή αφού στις απειλές των Τούρκων, ΗΠΑ και Γαλλία υποστήριξαν τα κυριαρχικά δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση τα προσδοκώμενα οικονομικά οφέλη να λειτουργήσουν υπέρ της αναγνώρισης δικαιωμάτων στο ψευδοκράτος. Οι ενεργειακές διαφορές Ελλάδας - Κύπρου με την Τουρκία θα πρέπει να εξισορροπηθούν με τα συμφέροντα της ΕΕ για τα ενεργειακά πεδία της Ανατολικής Μεσογείου. Η «νομιματοποίηση» των κοιτασμάτων από την ΕΕ μπορεί να αποτελέσει σταθεροποιητική δύναμη εξαλείφοντας χρόνιες αντιπαραθέσεις όπως, αποδείχτηκε για τις διαφορές μεταξύ Λιβάνου - Ισραήλ - Αιγύπτου. Το Ισραήλ και η Αίγυπτος δεν αναμένεται να λάβουν θέση υπέρ κάποιας πλευράς στις διενέξεις της Ελλάδας και της Κύπρου με την Τουρκία ωστόσο, θα παραμείνουν υπέρ της συνεργασίας ενισχύοντας την ασφάλεια της περιοχής.

Η πρόσφατη κατάφορη παραβίαση της εθνικής ανεξαρτησίας της Ουκρανίας από την Ρωσία μετέτρεψε την ανάγκη της ΕΕ για ενεργειακή ανεξάρτηση από τη Ρωσία σε κατεπείγουσα προτεραιότητα αυξάνοντας τη στρατηγική σημασία των ενεργειακών πεδίων της Ανατολικής Μεσογείου και την ελκυστικότητα του Eastmed. Οι φυσικοί πόροι υδρογονανθράκων της Ανατολικής Μεσογείου μπορεί να προσφέρουν πολιτικά, οικονομικά, και περιβαλλοντικά οφέλη σε όλες τις εμπλεκόμενες χώρες και να αποτελέσουν μία βιώσιμη εναλλακτική λύση για τη ρωσική εξάρτηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσσα Βιβλία – Περιοδικά

- Giannakopoulos Angelos, Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict? The AVIV University, Tel Aviv & The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Research Paper No 8, February 2016 :
  - ✓ Dokos Thanos, Energy Geopolitics in the Eastern Mediterranean: The Role of Greece.
  - ✓ Richert Jörn, Turkey's Energy Leadership Ambitions and Their Implications for Energy Governance in the Eastern Mediterranean.
  - ✓ Tsakiris Theodoros, The Gifts of Aphrodite: The Need for Competitive Pragmatism in Cypriot Gas Strategy.
- Mason Robert, Transnational Security Cooperation in the Mediterranean, Palgrave macmillan, Springer Nature Switzerland 2021.
- Mathioulakis Michalis, Aspects of the Energy Union: Application and Effects of European Energy Policies in SE Europe and Eastern Mediterranean, Palgrave macmillan, Springer Nature Switzerland 2021.
- Prontera Andrea, The New Politics of Energy Security in the European Union and Beyond, States, Markets, Institutions, Routledge, Taylor and Francis Group, New York 2017.
- Stambolis Costis & Sofianos Nicholas, The Role of Greece as a Supply Route to Europe in View of the Latest Gas Discoveries in the EASTMEDiterranean, IENE Research Note No. 3, Athens, Greece, December 2012.
- Tziarras Zenonas, The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security, Report 3/2019, Peace Research Institute Oslo (PRIO), Friedrich – Ebert – Stiftung, Nikosia 2019 :
  - ✓ Tsardanidis Charalambos, Greece's Changing role in the Eastern Mediterranean.
- Vedat Yorucu – Ozay Mehmet, The Southern Energy Corridor : Turkey's Role in European Energy Security, Springer International Publishing, Ottawa 2018.

Ξενόγλωσση Αρθρογραφία

- Aylin G. Gürzel Aka, Aslihan Engin Bozoglu, Isbandiyar Hashimov, Afet Pulhan, The ‘new great game’ in the Eastern Mediterranean, Israel Affairs Vol. 28, Issue 1, p 16-27, December 2021, https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13537121.2022.2017133?casa_token=mCvnjuUFbeMAAAA%3ADMVNtrTvXM9vqWXIptfEgRCv%E2%80%A6
- Badarin Emile and Schumacher Tobias, The Eastern Mediterranean Energy Bonanza: A Piece in the Regional and Global Geopolitical Puzzle, and the Role of the European Union, p. 414–438, Walter De Gruyter Oldenbourg, Berlin/Boston 2022, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/soeu-2022-0036/html>
- Bielecki J., Energy Security: Is the wolf at the door?, The Quarterly Review of Economics and Finance, (Vol.42, Iss.2, p.235-250), Summer 2002, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1062976902001370>.
- Charles Ellinas, Energy and Geopolitics in the Eastern Mediterranean, February 2022, Atlantic Council, Global Energy Center, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/energy-and-geopolitics-in-the-eastern-mediterranean/>
- Grigoriadis Ioannis N. and Levoyannis Constantine, Winds of Change in the Eastern Mediterranean: Between Hydrocarbons and Renewable Energy Geopolitics, ELIAMEP, Policy Paper #80/2021, Athens September 2021, <https://www.eliamep.gr/en/publication/>
- Heinz-Jürgen Axt, Conflicts and Global Powers in the Eastern Mediterranean. An Introduction, στο Sabine Rutar, Comparative Southeast European Studies (COMPSEES), Walter De Gruyter Oldenbourg, volume 70, Issue 3, Berlin/Boston 2022, <https://www.degruyter.com/journal/key/soeu/html>.
- IEA : A 10-Point Plan to Reduce the European Union’s Reliance on Russian Natural Gas, Fuel Report, March 2022, <https://www.iea.org/reports/a-10-point-plan-to-reduce-the-european-unions-reliance-on-russian-natural-gas>.
- International Crisis Group, Aphrodite’s Gift: can Cypriot Gas Power a new Dialogue? Europe Report N°216, 2 April 2012.
- Kesseba Khaled and Lagos Konstantinos, Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe’s energy map, Sheffield Hallam University

Research Archive (SHURA), July 18, 2019, <https://theconversation.com/five-countries-in-the-eastern-mediterranean-are-shaking-up-europes-energy-map-119619>.

- Krasna Joshua, Politics, War and Eastern Mediterranean Gas, The Moshe Dayan Center (MDC), 24 March 2022, <https://dayan.org/content/politics-war-and-eastern-mediterranean-gas>.
- Leal /Arcas Rafael– Juan Alemany Rios – Constantino Grasso, The European Union and its energy security challenges : engagement through and with networks, Taylor and Francis Online, July 2015, https://www.researchgate.net/publication/280539019_The_European_Union_and_its_energy_security_challenges_engagement_through_and_with_networks
- Maris Georgios, Flouros Floros & Galariotis Ioannis, The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Assessing Turkey’s Strategies as a Rising Power, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 8 Feb 2022, Routledge <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19448953.2022.2037962?journalCode=cjsb20>
- Maris Georgios & Manoli Panagiota, Greece, Germany and the Eurozone Crisis: Preferences, Strategies and Power Asymmetry, German Politics, Volume 31, Issue 3, Pages 281-301, 28 Jan 2022, <https://doi.org/10.1080/09644008.2022.2026928>
- Maris Georgios & Flouros Floros, The Green Deal, National Energy and Climate Plans in Europe: Member States’ Compliance and Strategies, Administrative Sciences, Volume 11, Issue 3, 75, 23 July 2021, <https://doi.org/10.3390/admsci11030075>
- Maris Georgios & Flouros Floros, Economic crisis, COVID-19 pandemic, and the Greek model of capitalism. Evolutionary and Institutional Economics Review, Volume 19 Issue 1, Pages 469-484, 27 Apr 2021, <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s40844-021-00228-y.pdf?pdf=button%20sticky>
- Maris Georgios, Sklias Pantelis, & Maravegias Napoleon, The political economy of the Greek economic crisis in 2020. European Politics and Society, Volume 23, Issue 4, Pages 447-467. <https://doi.org/10.1080/23745118.2021.1895552>
- Maris Georgios, Introduction: Eurozone and the Greek economic crisis in 2020: current challenges and prospects, European Politics and Society, Volume 23, Issue 4, 09 March 2021, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23745118.2021.1895551>.

- Pryke Sam, Explaining Resource Nationalism, , Global Policy, (Vol. 8, Iss. 4), November 2017, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1758-5899.12503>.
- Ruble Isabella, European Union energy supply security: The benefits of natural gas imports from the Eastern Mediterranean, Energy Policy (Vol 105 p.341-353)2017,<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421517301507>.
- Simoniya Nodari – Torkukov Anatoly, The European Union’s Energy Security and Russia, Social Sciences East View Press.
- Taehwan Kim, Sang YoonShin, Eastern Mediterranean Gas Discoveries : Local and Global Impact, May 2021 Middle East Policy,Vol 28 Issue1 p 135-146 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mepo.12546>
- Taehwan Kim, Sang YoonShin, Competition or cooperation? The geopolitics of gas discovery in the Eastern Mediterranean Sea, Energy Research & Social Science Volume 74, April 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621000761#!>.
- Tanchum Michaël, Eastern Mediterranean Energy and Regional Cooperation: Outlook, University of Navarra, Austrian Institute for European and Security Policy (AIES), IEMed, 2022 Vienna. <https://www.iemed.org/publication/eastern-mediterranean-energy-and-regional-cooperation-2021-outlook/>.
- T. El-Molla, ‘Natural Gas accounts for 15% of Egypt GDP’, Egypt Oil & Gas Newspaper (2018, November 28), <https://egyptoil-gas.com/news/el-molla-natural-gas-accounts-for-15-of-egypt-gdp> (πρόσβαση 15 Αυγούστου 2022).
- Tilliros Panayiotis, The Role of EASTMED Gas in the European Energy Security and The Best Cyprus Gas Monetization Option, Onisilos, April 2018.
- Toraman Yavuz, Turkey’s Role In Silk Road Routes: Energy Supply Security of European Union After Ukraine – Russian War, Vol.9, Issue1, 16-26, March 2022, <https://dergipark.org.tr/en/pub/jmml/issue/69791/1112356>.
- Tsakiris Theodoros, The Importance of EASTMEDiterranean Gas for EU Energy Security: The Role of Cyprus, Israel, and Egypt, The Cyprus Review (Vol 30:1), February 2019, <https://cyprusreview.org/index.php/cr/issue/view/48>
- The Washington Institute for Near Est Policy, Israel Debates the Lebanon Maritime Deal, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israel-debates-lebanon-maritime-deal>.

Ελληνόγλωσσα Βιβλία – Περιοδικά

- Γαλδαδάς Άλκης, Φυσικό αέριο: Οι υπόγειοι δρόμοι του. Το δίκτυο των αγωγών μεταφοράς του φυσικού αερίου γίνεται ολοένα και πιο πυκνό, στο Σωτήρης Ντάλης «MARE NOSTRUM : Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2020.
- Μανιάτης Γιάννης, Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις» στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Μελέτες για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική, «Η Ελλάδα η Ευρώπη και ο Κόσμος», Επιμέλεια Σωτήρης Ντάλης, εκδ Παπαζήση, Β'Εξάμηνο, Αθήνα 2020.
- Σταματοπούλου Θεώνη, Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στις διεθνείς σχέσεις και τα ζητήματα των προκλήσεων και της εκμετάλλευσης των ενεργειακών φυσικών πόρων σε Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειο, Ερευνητική Εργασία Νο. 5, ΚΕΔΙΣΑ, Αθήνα 2018.
- Τζιάρρας Ζήνωνας, Η Σημασία των Παγκόσμιων και Περιφερειακών Ενεργειακών Μεταβολών για την Κύπρο: Η (Γεω)πολιτική Διάσταση, Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής, Τεύχος 1, σσ.11- 28, 2015.
- Τσακίρης Θεόδωρος Γ.Ρ., Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2018.
- Φίλης Κωνσταντίνος, Ο καταλυτικός ρόλος της ενέργειας; Στην τουρκική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο», στο Σωτήρης Ντάλης «MARE NOSTRUM : Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2020.
- Χατζηδάκης Κωστής, Η διεθνής ενεργειακή πολιτική μας, στο Σωτήρης Ντάλης «MARE NOSTRUM : Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2020.

Ελληνόγλωσσα Αρθρογραφία

- Τσακίρης Θεόδωρος Γ.Ρ., Η Ελληνική Ενεργειακή Γεωπολιτική από τη Βαλκανική έως τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, ΕΛΙΑΜΕΠ, Κείμενο, Νο 96, Αθήνα Αύγουστος 2018.

Διαδίκτυο

- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ενεργειακός εφοδιασμός και ενεργειακή ασφάλεια, <https://what-europe-does-for-me.eu/el/portal/3/focus14>
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Μια Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_el.
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 994/2010, Σχετικά με τα μέτρα κατοχύρωσης της ασφάλειας εφοδιασμού με αέριο και την κατάργηση της οδηγίας 2004/67/ΕΚ του Συμβουλίου, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32010R0994> .
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2017/1938, Σχετικά με τα μέτρα κατοχύρωσης της ασφάλειας εφοδιασμού με φυσικό αέριο και με την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 994/2010, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1938> .
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Διασυνδεδημένος Αγωγός East Med, ΔΕΠΑ, <https://depa-int.gr/eastern-mediterranean-pipeline/> και World Energy News, Όλα τα στοιχεία, μελέτες και προοπτικές για τον EASTMED <https://www.worldenergynews.gr/index.php?id=41211> (πρόσβαση 18 – 08 - 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Δέσμη fit for 55, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/> (πρόσβαση 15 – 07 - 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Electricity interconnections with neighbouring countries, https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Searchresult&WT.ria_c=37085&WT.ria_f=3608&WT.ria_ev=search (πρόσβαση 15 – 09 - 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ «Green Power 2020», <https://www.greenpower2020.net/downloads-and-links/> (πρόσβαση 15 – 09 - 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Στόχοι διασύνδεσης ηλεκτρικής ενέργειας, https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/electricity-interconnection-targets_en. (πρόσβαση 15 – 9 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος ENTSOG της ΕΕ, <https://www.entsog.eu/security-of-supply-simulation>, (πρόσβαση 09 – 11 – 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, <https://european-union.europa.eu/institutions-law->

budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/agency-cooperation-energy-regulators-acer_el (πρόσβαση 09 – 11 – 2022).

- Επίσημος Ιστότοπος BP BP Statistical Review of World Energy 2018, Full Report, σελ. 27-28, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος MEES, Ισραήλ, <https://www.mees.com/country/israel> (πρόσβαση 20 – 09 - 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος MEES, Αίγυπτος <https://www.mees.com/2022/11/11/news-in-brief/egypt-green-hydrogen/791c4d80-61c7-11ed-b274-a5b749cd35a1>. (πρόσβαση 12 - 8 - 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος MEES, Βόρεια Αφρική Αίγυπτος, <https://www.mees.com/country/egypt>, (πρόσβαση 20-09-2022).
- Επίσημος Ιστότοπος MEES, <https://www.mees.com/2022/11/4/oil-gas/eni-extends-east-med-dominance/656f1980-5c36-11ed-a565-ad7e80ec4682> (πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2022).
- Επίσημος Ιστότοπος MEES, <https://www.mees.com/2022/8/26/corporate/enitotalenergies-plan-more-cyprus-drilling-following-gas-find/7446aec0-252f-11ed-ab3e-b50f56049e25> (πρόσβαση 10– 11-2022).
- Επίσημος ιστότοπος εφημερίδας «ekathimerini» : Οι ελληνικές ηλεκτρικές διεθνείς διασυνδέσεις, <https://www.ekathimerini.com/economy/1197094/greece-eyes-green-energy-corridor-status/> (πρόσβαση 20 – 08 – 2022).
- Χριστοδουλίδης Νίκος, Η Τουρκία θέλει η Κύπρος να χάσει το 44% της ΑΟΖ, <https://energypress.gr/news/hristodoylidis-i-toyrkia-thelei-i-kypros-na-hasei-44-tis-aoz>, (πρόσβαση 22 - 09 - 2022).